

Tiltak for voldsutsatte minoritetskvinner. Noen nordiske erfaringer.

Per Ole Johansen, Erik Nadheim, Solveig Laugerud

Tiltak for voldsutsatte minoritetskvinner. Noen nordiske erfaringer.

TemaNord 2009:541

© Nordisk Ministerråd, København 2009

ISBN 978-92-893-1877-8

Trykk:

Omslag:

Layout:

Omslagsfoto:

Opplag: 0

Trykt på miljøvennlig papir som oppfyller kravene i den nordiske miljøsvanemerkeordning.

Publikasjonen kan bestilles på www.norden.org/order. Flere publikasjoner på

www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18

1255 Copenhagen K

Telefon (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18

1255 Copenhagen K

Telefon (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeid er en av verdens mest omfattende regionale samarbeidsformer. Samarbeidet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de selvstyrende områdene Færøyene, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbeid er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en viktig medspiller i det europeiske og internasjonale samarbeid. Det nordiske fellesskap arbeider for et sterkt Norden i et sterkt Europa.

Det nordiske samarbeid ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en global omverden. Felles verdier landene imellom er med til å styrke Nordens posisjon som en av verdens mest innovative og konkurransekraftige regioner.

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	5
Forord	7
Sammendrag	9
Et norskt prosjekt	9
Krisesentre i Norden	9
Danmark	10
Finland	11
Island	11
Norge	11
Sverige	11
Nordiske utfordringer	12
Yhteenveto	15
Norjalainen projekti	15
Pohjoismaiden kriisikeskukset	15
Tanska	16
Suomi	17
Islanti	17
Norja	17
Ruotsi	18
Pohjoismaiset haasteet	18
Summary	21
The Norwegian project	21
The Nordic crisis centers	21
Denmark	22
Finland	23
Iceland	23
Norway	23
Sweden	23
Challenges in the Nordic countries	24
Del 1 – Referat fra seminaret om vold mot innvandrekvinner i Oslo	
21. og 22. oktober 2007	27
1. Innledning	27
2. Policy og hjelpeapparatet i Norden.	27
3. Systerjouren Somaya.	28
4. Landsorganisationen af kvindekrisesentre – LOKK.	30
5. Monika-Naiset liitto ry – multikulturelle kvinners sammenslutning i Finland.....	31
6. Kvennaathvarfid – et krisesenter for mishandlede kvinner.....	32
7. Terrafem.	34
8. Politikk og praksis. Et velferdsapparat og rettsapparat i motstrid?	35
9. Godeprinsipper i hjelpearbeidet og utfordringer som gjenstår.	36
10. Oslo krisesenter for misshandlede/og eller voldtatte kvinner og deres eventuelle barn.	37
11. Deltakerliste	38

Del 2 – Noen nordiske tiltak for voldsutsatte minoritetskvinner	41
1. Innledning	41
2. Nærmere om problemstillingene	41
3. Uavklart om kultur	43
4. Nordiske krisesentre	44
5. Særlige tilbud og/eller felles tiltak?	46
6. Veiledning, sikkerhet, megling og juridisk bistand.	47
7. Bolig og praktisk og psykososial oppfølging	48
8. Brudd eller megling?	50
9. Familiegjennforening og oppholdstillatelse.....	50
10. Nettverksbygging og dialog	51
11. Teater som anskueliggjøring	52
12. Sammenfatning: Nordiske utfordringer.....	52
Del 3 – Litteraturliste:.....	55

Forord

Nordisk Ministerråd vedtok i 2006 å bevilge 1 million DKK til de nordiske kriminalitetsforebyggende rådene for å få gjennomført et større voldsprosjekt etter en finsk skisse. Under det årlige, nordiske fellesmøtet for de kriminalitetsforebyggende rådene våren 2007 i Stockholm (Island er representert ved Justisdepartementet), hvor også Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi deltok, ble det besluttet å gi Danmark, Finland, Sverige og Norge hovedansvaret for å gjennomføre hver sine deler av det totale prosjektet.

Danmark fikk ansvaret for å planlegge en skoleundersøkelse om utsatthet for vold og overgrep, Finland for å utrede fellesnordisk voldsstatistikk og Sverige for å utrede gjentatt utsatthet av vold for kvinner under beskyttelse av besøksforbud.

Det kriminalitetsforebyggende råd i Norge (KRÅD) og Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi (NSfK) fikk i oppdrag å arrangere et nordisk arbeidsseminar om hvordan minoritetskvinner som har opplevd vold kan hjelpes. I den forbindelse ønsket KRÅD og NSfK å utarbeide en tilleggsrapport om samme tema. Denne rapporten er en redegjørelse for hvordan Norge har løst sin oppgave.

Master i rettssosiologi Solveig Laugerud ble engasjert til å lage utkast til en presentasjon og samle oversikt over litteratur på feltet. Del 2 av denne rapporten er en omredigert og nedkortet versjon av dette utgangspunktet. Professor i kriminologi Per Ole Johansen, som også er leder for NSfK, og direktør i KRÅD, Erik Nadheim, har vært redaktører og har skrevet referatene fra arbeidsseminaret.

Vårt mål har vært å lage en rapport med kortfattet oversikt over situasjonen i de nordiske land og over tilgjengelig litteratur. Vi har ikke hatt som ambisjon å være uttømmende. Men vi håper at denne rapporten kan være nyttig for andre som har behov for å orientere seg på et viktig, men vanskelig område. Rapporten er basert på nordisk kunnskap på området, men gir ikke et fullstendig bilde av situasjonen i hvert enkelt land. Det tas forbehold om at vi kan ha gjort oss skyld i misforståelser. Temaet er omfattende. Omfanget på rapporten betyr mange forenklinger som kanskje gjør enkeltpersoner, organisasjoner og tiltak urett. Det beklager vi. Men vi har hatt som siktemål å lage en oversikt over en del av det som gjøres i de nordiske landene. For den som er interessert i mer informasjon, har vi hatt som ambisjon å gi henvisninger og en fylldig litteraturliste for videre leting på egen hånd.

Oslo, juli 2008

Per Ole Johansen
Professor i kriminologi

Erik Nadheim
Direktør KRÅD

Sammendrag

Et arbeidsseminar om våld mot innvandrerkvinner ble arrangert for nordiske fagpersoner 21. – 22. oktober 2007 i Oslo. Den første del av rapporten består av et seminarreferat.

I den andre delen av rapporten er det gjort en kunnskaps- og litteraturgjennomgang og ved det gi et bilde av det som gjøres på området i Norden. Formålet har ikke vært å gi et uttømmende bilde av situasjonen i det enkelte land, uten å gi noen ledetråder og tips om feltet for den som er interessert og ønsker å studere videre på egen hånd.

Et norsk prosjekt

Det er gjennomført et prosjekt ved Universitetet i Oslo om «Violence against women in close relationships» (2008). Her spørres det hvordan tilbudene på området er strukturert rundt majoritet/minoritet.

Anja Bredal hevdet at vold mot innvandrerkvinner har havnet på sidelinjen og er blitt marginalisert.

Vold på majoritetsarenaen forklares individuelt, strukturelt eller «tilfeldig», til forskjell fra vold mot minoritetskvinner, som tolkes kulturelt. Det fremstår nærmest som selvsagt at vold mot kvinner i Norge er det samme som partnervold. Den vanligste formen for vold er partnervolden, også blant minoritetskvinner. Det er usikkert om det er fornuftig å fokusere på tvengsekteskap, da det vil føre til mere stigma, samtidig som det tar bort oppmerksomheten mot partnervolden.

Kulturelt begrunnet vold er en familietragedie. Vi kan ikke unngå å gå inn på kulturaspektet. Men det fører lett til overpresentasjon («De som ikke gjør det har sikkert andre måter...»). Dessuten er det en manglende vilje til å snakke om kultur som forklaringsårsak til majoritetsvolden. Som et eksperiment kan vi erstatte «kultur» med «struktur».

Innvandrerjentene er supersynlige i mediebildet og da blir det lett moralsk panikk. Det er en tendens til å lukke øynene for en del forhold. For eksempel det at jentene som blir ofre for æresdrap, drepes som jenter, ikke som partnere. Og når sakene kommer for retten er det i Norge sosialantropologer som opptrer som sakkyndige og ikke psykologer, som i andre voldssaker for retten.

Krisesentre i Norden

Fremveksten av krisesentrene i Norden er det aktivister i kvinnebevegelsen som har æren for. Det første senteret med økonomisk støtte fra det offentlige ble åpnet i Norge i 1979. Dagens krisesentre tilbyr individuell rådgivning og hjelp,

opphold i skjermede boliger og en rekke psykososiale opplegg og oppfølgingstiltak.

Minoritetskvinner er overrepresentert i krisesentrene, spesielt når det gjelder opphold i skjermet bolig. De blir boende lengre på krisesentrene enn etnisk nordiske kvinner, de har oftere med seg barn og de flytter hyppigere tilbake til overgriper og familie når de forlater sentrene. Det kan tyde på at oppfølging og ettervern ikke fungerer, noe det må med tanke på at innvandrerkvinner ofte har mer begrensede sosial nettverk enn kvinner som har bodd i landet hele livet. Majoritetskvinner benytter seg mer av andre tilbud enn skjermet bolig og langvarig opphold.

Rachel Paul har delt krisesentrene inn i tre hovedgrupper:

- *De feministiske sentrene* hjelper kvinnene individuelt, samtidig som aktivistene arbeider for å forandre samfunnsmessige forhold som fører til kvinnemishandling. Fellesskap og frivillighet er nøkkelord.
- *De institusjonaliserte sentrene* har fjernet seg fra den feministiske ideologien, og erstattet frivillige med profesjonelt utdannet personale.
- *De offentlige sentrene* er en integrert del av det offentlige hjelpeapparat med sine tilbud og fast ansatte.

Etter en gjennomgang av disse modellene, påpekte Rachel Paul at det fortsatt var en god del å gjøre i forhold til voldsutsatte minoritetskvinner. Beskjedne budsjetter, lite kunnskap om minoritetskvinner, svak språklig kompetanse og få frivillige og profesjonelle med minoritetsbakgrunn ved sentrene gjorde at de trengte en god del tid til å orientere seg mot de nye brukergruppene. De feministiske sentrene hadde sin styrke i den uformelle, kollektive kulturen, mens de institusjonaliserte og offentlige hadde sin styrke i større økonomiske ressurser og ansatte med profesjonell utdanning og erfaring (Paul 1998).

Danmark

De danske krisesentrene er organisert i Landsforeningen af Kvindekrisecentre (LOKK). Sentrene er blitt profesjonalisert og institusjonalisert. Det opprinnelige kjønnspolitiske engasjementet er tonet ned. LOKKs krisesentererklæringer, fullmakter og samtykkeerklæringer, som ble utarbeidet for å styrke kvinners juridiske stilling, er blitt anerkjent av myndighetene og gitt status som juridisk gyldige dokumenter, blant annet til bruk under rettssaker.

LOKK skiller seg ut som paraplyorganisasjon ved sine særskilte prosjekter for minoritetskvinner, blant annet rådgivning og interkulturell megling som det er gjort interessante erfaringer med (Mau 2007).

Finland

Krisesentrene i Finland er organisert i både frivillig og offentlig sektor. Feministisk ideologi og kjønnspolitisk arbeid er mindre fokusert. Et av sentrene i frivillig sektor, Monika-Naiset liitto ry (Multicultural Women's Association), er både ressurs- og krisesenter og en paraplyorganisasjon for foreningene til en rekke minoritetskvinner. Flertallet av både de profesjonelle og de frivillige helperne i Monika har minoritetsbakgrunn. Monika tilbyr krisehjelp, skjermet bolig, oppfølging over tid og veiledning på 16 forskjellige språk og telefonvakt for å gi akutt krisehjelp og ordne trygge boforhold. Andre krisesentre henviser minoritetskvinner til Monika. Formålet med organisasjonen er å gi hjelp til immigrantkvinner og deres barn for å heve deres status og lette integrasjonen i Finland.

Island

Kvennaathvarfid krisesenter for mishandlede kvinner har vært åpent i 25 år. Det tilbyr bolig for kvinner og barn som ikke kan bo hjemme på grunn av vold, samt rådgivning og støttesamtaler, støttegrupper og telefontjeneste. Kvennaathvarfid tilbyr også en gratis Kvinnerådgiver som er betjent av frivillige jurister og sosialarbeidere. Innvandrerkvinner henvender seg gjerne hit med spørsmål om skilsmisse, foreldreansvar og risiko for utvisning fra Island. Kvennaathvarfid står også bak Althjodahus, et interkulturelt tilbud for kvinner. Her tilbys mange slags tjenester som er viktig for å bryte isolasjonen.

Norge

Krisesentrene i Norge er ikke en del av den offentlige hjelpetilbudet, men mottar offentlig støtte. De er enten knyttet til paraplyorganisasjonen Norsk Krisesenterforbund eller til Krisesentersekretariatet.

Oslo Krisesenter har hatt en økende pågang av kvinner og barn med minoritetsbakgrunn, og skaffet seg ny innsikt og utviklet sine tilbud deretter. I 2006 økte antall beboere og dagbrukere på Oslo Krisesenter. Ved Bosenteret var det 603 kvinner og barn. Mer enn 90 % av disse hadde minoritetsbakgrunn. Samme år var det over 2000 brukere av dagsenteret. Hovedandelen av dagbrukerne har etnisk norsk bakgrunn. Oslo Krisesenters mener at voldsutsatte kvinner og barn, uavhengig av etnisk bakgrunn, har behov for differensiert hjelp ut i fra deres individuelle situasjon.

Sverige

Svenske krisesentre er også organisert i både offentlig og frivillig sektor. De er knyttet til paraplyorganisasjonene Riksorganisationen for kvinnejourer (Roks) og Sveriges Kvinnejourers Riksforbund (SKR). Sistnevnte tar blant annet opp

situasjonen for berørte barn og behovene til lesbiske, funksjonshemmede, rusmisbrukere, foruten minoritetskvinneres særlige behov.

Sverige har flere minoritetssentre med særlig tilbud til unge kvinner. Systerjouren Somaya er et spesialtilbud for muslimske kvinner og andre kvinner med minoritetsbakgrunn. Mange av disse kvinner er multiutsatte; voldsofre, har dårlig språkkunnskaper, sosialt isolert osv. De tilbyr veiledning på 30 forskjellige språk, med særlig vekt på likestilling, integrasjon og minoritetsproblematikk. Målet er å gi hjelp til selvhjelp; «empowerment». Somaya disponerer også trygge boliger. Ønsket om å frigjøre kvinnene fra vold og undertrykkelse kombineres med vern om kvinnes kulturelle og religiøse identitet. Systerjouren Somaya driver også forebyggende arbeid (ordner skolebesøk, deltar på ulike arrangementer osv.) Målsettingen for arbeidet er integrering.

Krisesenteret Terrafem er et spesialopplegg for minoritetskvinner, med tilbud om kvinnojour, tjeijour, juristjour og veiledning på 43 forskjellige språk. Ansatte og frivillige har minoritetsbakgrunn. Men selv om kvinnen vil snakke sitt eget språk, vil hun ofte ikke snakke med en person fra sitt eget land. Senteret har opplegg for krisehjelp, krisebolig og skjermet bosted i oppfølgingsfasen. Målsettingen er å behandle kvinnene som selvstendige subjekter som velger sin egen vei. Terrafems ambisjon er allikevel å støtte kvinnene i deres beslutning om å forlate mannen og komme seg videre i livet. Terrafem driver intern utdanning for frivillige, men også ekstern utdanning og skoleundervisning. I tillegg arbeides det forebyggende, blant annet gjennom kjønnspolitisk arbeid.

Nordiske utfordringer

Hovedkonklusjonen i rapporten som er et uttrykt vedlegg til dette seminarreferatet er at et variert og mangfoldig hjelpetilbud er nødvendig for å dekke hele målgruppens hjelpebehov over tid. Hjelpetilbudet bør speile kvinnes utviklingsprosess, og ikke bare ta for seg krisesituasjonen, slik det er en tendens til å gjøre i dag. Det bør derfor satses mer på forebygging og oppfølging. I tillegg bør det legges mer til rette for ulike metoder i krisehjelpen, både for å gi kvinnene flere alternativer i hjelpetilbudet og for å redusere oppfølgingsbehovet.

Tilbudet kan bli mer tilgjengelig for minoritetskvinner ved å fjerne unødvendige barrierer, ved å tilby mer tilrettelagt hjelp og ved å organisere hjelpearbeidet både som særtiltak og felles tiltak. Det bør også rettes større oppmerksomhet mot overgriperne og de pårørende enn hva det gjøres i dag. Enten man prioriterer spesialiserte eller generelle krisesentre, så viser de nordiske erfaringene at det er særdeles viktig å *forbedre tolketjenestene*. Hjelpeapparatet bør ha klarere retningslinjer for bruk av tolk, herunder kvalitetskrav.

Det er mange aktører på feltet, både offentlige og private, profesjonelle og frivillige. Derfor er *koordinering av hjelpen* viktig, for å nå best mulig ut med tiltakene og for å få mest mulig igjen for innsatsen slik at flest mulig kan hjelpes.

Krisesentrene gjør en viktig jobb for de utsatte kvinnene. Det synes å gjelde uansett organisasjonsform og ideologisk utgangspunkt. Men det synes å være en nødvendig forutsetning om at de som yter hjelpen har kunnskap om og forståelse for kulturell forhold. På denne måten kan man lettere bygge gjensidig tillit, når de som søker hjelp opplever at de blir møtt med respekt og blir tatt på alvor. Det bør satses mer på å informere innvandrerkvinnemiljøene om sentrenes eksistens, hvordan de jobber, på hvilke premisser og hva de kan tilby.

Språk er en nøkkelfaktor for å greie seg på egen hånd i de nordiske landene. Det bør derfor satses mer på *språkopplæring*. Dette bør derfor være et tilbud til alle nygiftede unge kvinner og menn, som kommer til de nordiske land for å starte et nytt liv i samfunn som er ganske fremmede for dem, både kulturelt og språklig. Det offentlige bør ta i bruk et enklere språk som flest mulig kan forstå. Og hjelpeapparatet bør bli flinkere til å kvalitetssikre tolketjenestene.

Rekruttering av minoritetskvinner som medarbeidere, både frivillige og ansatte, ved krisesentrene. Det vil øke den generelle språkkompetansen, bidra til integrering og kunne lede til en bedre erfaringsutveksling mellom minoritetsgrupper og det offentlige. Like viktig er det at sentrene virker tilforlatelige for minoritetskvinner som ikke er fortrolige med den nordiske kulturen. Et av flere viktige grep er å utvide samarbeidet med innvandrersorganisasjonene og oppsummere relevante erfaringer i de respektive nordiske land.

Erfaringene med *interkulturell megling og dialog* er lovende. Men megling med sikte på en ny start i forhold til ektemenn, samboere og familie er ingen enkel løsning for minoritetskvinner som er blitt mishandlet og forfulgt. I tillegg er det svært krevende, og det kan være farlig, også for megleren. Det må derfor satses på bedret sikkerhet både for kvinne og megler. Dette kan for eksempel gjøres ved tettere politioppfølging, videomegling og lignende.

Mange flytter tilbake til overgriper etter opphold på krisesenter. Andelen er høyere enn for etnisk nordiske. Dette kan ha flere årsaker men det er åpenbart at det trengs *flere boliger*, og flere typer boliger. De som finnes er det ofte vanskelig å få tilgang til pga lange ventelister. Boligtilbudet må være variert og inkludere bl.a. boligkollektiver, leiligheter, «familie/fosterhjem», treningsboliger med mer. Kvinner som trenger det, bør tilbys botrening for lettere å takle en overgang til det å bo alene eller som alenemor.

Videre er det et sørgelig faktum at til tross for samfunnets sikkerhetstiltak som ny bolig, hemmelig adresse og voldsalarm, er det alt for mange som blir ofre for nye voldshandlinger. Det må derfor arbeides videre med å forbedre tryggheten for denne gruppen kvinner. Sikkerhetssituasjonen på sikt, og nye sikkerhetstiltak, for kvinner som har brutt ut av voldelige forhold bør evalueres på ny. De nordiske landene er små, åpne og tillitsfulle samfunn som er meget sårbare for voldelige personer som kompromissløst ønsker hevn. Positive erfaringer må bli felleseie de nordiske landene imellom.

Offentlige *psykososiale behandlingstilbud*, med både profesjonelle terapeuter og støttegrupper, spesialisert behandling og langvarig oppfølging for de traumatiserte, er nødvendig. Det er viktig med støttegrupper, men de hardest rammede bør ikke overlates til de frivillige alene. Alle som tilbyr krisehjelp, bør også tilby oppfølgingssamtaler i en viss periode etter at krisehjelpen er over.

Brudd med tabuer om tvangsekteskap, omskjæring, jomfrudom og seksuelle overgrep er aktuelt på flere måter, blant annet som samarbeidsprosjekt mellom voldtektsmottak, krisesentre og minoritetskvinner organisasjoner. Blant annet erfaringene fra voldtektsmottaket i København peker i denne retning.

Bedre *informasjonsformidling* er en utfordring som klart peker seg ut etter gjennomgangen av nordiske erfaringer. Et «*Ny i landet-senter*», en *slags medborgerskole*, med informasjon og tilbud om individuell veiledning om samfunnskunnskap, juridiske rettigheter og hjelpetilbud for nylig innflyttede innvandrerkvinner, kan være en vei. Senteret bør tilby informasjon på forskjellig språk gjennom brosjyrer, internett og støttepersoner (etter modell av vitnestøtter). Når familieinnvandrere kommer til landet og ved fornyelse av oppholdstillatelsen, bør senteret tilby kvinnene en obligatorisk og tilrettelagt informasjonssamtale.

Generelle pedagogiske opplegg i regi av ulike typer medier, som nordiske internettsider og fjernsynsprogram av typen «entertainment education», er særlig relevant for den yngre generasjon som behersker nordiske språk og er fortrolige med moderne kommunikasjon og medier.

Fellesnordisk *internettside* og *chattested* med informasjon om vold, rettigheter, lover og hjelpetilbud. Chatting over landegrensene vil øke anonymiteten og minske risikoen for å treffe på kjente. Chattestedet kan være et forum for voldsutsatte som ønsker å snakke om egne erfaringer, og for unge som vil diskutere og debattere holdninger, tabuer og lignende. Internettsiden bør være på flere språk.

En større og tverrfaglig, nordisk undersøkelse om vold og kvinneundertrykking i etniske nordiske miljøer og minoritetsmiljøer vil kunne belyse en rekke problemstillinger som ikke lar seg besvare med det begrensede opplegget for dette delprosjektet. *Omfanget av og type vold* i nære relasjoner vil være et av flere viktige temaer for en slik undersøkelse. Det vil kunne bidra til å nyansere den uavklarte diskusjonen om vold i minoritetsmiljøer versus de etnisk nordiske.

Kvinner behov for hjelp, og hvordan tilbudene har hjulpet eller feilet i forhold til de ulike målgrupper, er annen problemstilling som fortjener en komparativ nordisk undersøkelse som kombinerer kvantitative og kvalitative metoder. En slik undersøkelse vil både kunne gi ny innsikt i vold mot kvinner, på tvers av etniske skiller, om hvordan hjelpetiltakene har fungert, og gi oss ny innsikt i de nordiske samfunn og hvordan de har forandret seg over tid.

Yhteenveto

Oslossa järjestettiin 21.–22.10.2007 pohjoismaisille asiantuntijoille maahanmuuttajanaisia koskeva työseminaari. Tämän raportin ensimmäinen osa koostuu seminaarikoosteesta.

Raportin toisessa osassa käydään läpi tietoja ja kirjallisuutta Pohjolan alueella tapahtuvan toiminnan kuvaamiseksi. Tarkoituksena ei ole ollut antaa tyhjentävää kuvaa yksittäisten maiden tilanteesta, vaan lähinnä ohjenuoria niille kiinnostuneille, jotka haluavat perehtyä tilanteeseen omin päin.

Norjalainen projekti

Oslo'n yliopistossa on toteutettu projekti nimeltään ”Lähisuhteissa eläviin naisiin kohdistunut väkivalta” (2008). Projektissa kysytään, miten avuntarjonta on järjestetty enemmistö-/vähemmistönaishuoneille.

Norjalaisen Anja Bredalin mukaan maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta on marginalisoitunut ja joutunut sivuraiteelle.

Enemmistön keskuudessa tapahtuvan väkivallan selitetään usein olevan yksilöllistä, rakenteellista tai ”satunnaista”, kun taas vähemmistönaisiin kohdistuvaa väkivaltaa pidetään kulttuurilähtöisenä. Väkivallan yleisin ilmenemismuoto on myös heillä parisuhdeväkivalta. Pakkoavioliittojen painottaminen ei välttämättä ole järkevää, sillä se saattaa lisätä leimautumista siirtäen samalla pois huomiota kumppanin tekemästä väkivallasta.

Kulttuurinäkökulmasta väkivalta on perhetragedia. Kulttuurinäkökantaa ei kuitenkaan voida välttää, vaikka asiat helposti johtavat yllätykselliseen. (”Väkivaltaa välttelevillä on varmasti muitakin keinoja...”). Lisäksi kulttuuria ei haluta esittää syyksi enemmistön väkivallalle. Tässä yhteydessä voimme kokeellisesti puhua ”rakenteesta” ”kulttuurin” sijaan.

Maahanmuuttajatyöt ovat varsin näkyviä mediassa, mikä joskus herättää moraalista pakokauhua. Silmät ummistetaan tietyiltä ilmiöiltä, kuten tyttöjen joutumisesta kunniamurhien uhreiksi tai surmaamisesta sukupuolensa vuoksi, ei kumppaneina jne. Tapausten tullessa oikeuteen Norjassa asiantuntijoina toimivat sosiaaliantropologit, eivät psykologit, kuten muiden väkivaltatapauksien yhteydessä.

Pohjoismaiden kriisikeskukset

Pohjoismaiden kriisikeskusten synty on pääosin naisjärjestöjen aktiivistien ansiota. Ensimmäinen julkisin varoin toimiva keskus avattiin Norjassa vuonna 1979. Tämän päivän kriisikeskukset tarjoavat yksilöllistä neuvontaa ja apua,

oleskelua suoja-asunnoissa ja koko joukon psykososiaalisia toimia ja seuranta-toimenpiteitä.

Kriisikeskuksissa vähemmistönaisten osuus on ylivoimainen, erityisesti turva-asuntoa kaipaavien tapauksessa. He jäävät myös pidemmäksi aikaa kriisikeskukseen asumaan, heillä on useammin lapsia mukanaan ja he muuttavat useammin takaisin pahoinpitelijän ja perheensä luo lähtiessään kriisikeskuksesta. Seuranta ja jälkihoito eivät näytä toimivan, koska maahanmuuttajanaïsilla on usein liian vähän sosiaalisia verkostoja verrattuna koko elämänsä maassa eläneisiin naisiin. Enemmistönaiset käyttävät mieluummin muuta tarjontaa kuin turva-asumista ja pitkäaikaista oleskelua.

Rachel Paul on jakanut kriisikeskukset kolmeen pääryhmään:

- *Feministiset keskuks* auttavat naisia yksilöllisesti samanaikaisesti kun naisaktivistit yrittävät muuttaa naisväkivaltaan johtavia yhteiskuntolosuhteita. Yhteisöllisyys ja vapaaehtoisuus ovat tässä yhteydessä avainsanoja.
- *Laitostuneet keskuks* ovat etääntyneet naisaatteesta ja korvanneet vapaaehtoiset työntekijät koulutetulla henkilökunnalla.
- *Julkiset keskuks* on integroitu julkiseen avustusjärjestelmään, joka tarjoaa tukea kiinteän henkilökunnan välityksellä.

Näiden mallien läpikäynnin jälkeen Rachel Paul mainitsi työsarkaa yhä riittävän vähemmistönaisten lähipiirissä ilmenevän väkivallan ehkäisemiseksi. Vaatimaton rahoitus, puutteelliset tiedot vähemmistönaïsista, kriisikeskusten heikko kielitaito sekä vähemmistötaustaisten vapaaehtoisten ja ammattityöntekijöiden vähäinen määrä aiheuttivat sen, että uusiin käyttäjäryhmiin orientoitumiseen tarvittiin paljon enemmän aikaa. Feministiset keskuks

Tanska

Tanskan kriisikeskukset ovat järjestäytyneet *Landsforeningen af Kvindekrisecentre* (LOKK)-nimiseen keskusjärjestöön. Keskuks

LOKK toimii keskusjärjestönä vähemmistönaisten hyväksi järjestämillään hankkeilla kuten neuvonnan sekä kulttuurien välisellä sovittelun kautta. Menetely on tuottanut mielenkiintoisia kokemuksia. (Mau 2007).

Suomi

Suomen kriisikeskukset löytyvät sekä vapaaehtoiselta että julkiselta sektorilta. Vähemmän huomiota saavat naisaate ja sukupuolipoliittinen työ. Vapaaehtoisella puolella toimii esim. resurssi- ja kriisikeskus Monika-Naiset ry, joka on monen vähemmistönaisyhdistyksen keskusjärjestö. Suurin osa Monikan ammattimaisista ja vapaaehtoisista avustajista on vähemmistötaustaisia. Monika tarjoaa kriisiapua, turva-asumista, pitkäaikaista seurantaa, neuvontaa 16 eri kielellä sekä puhelinpäivystyksen hätäavun ja turvallisten asumisolosuhteiden järjestämiseksi. Muut kriisikeskukset ohjaavat vähemmistönaiset eteenpäin Monikaan. Järjestön tarkoituksena on tarjota apua maahanmuuttajanaيسille ja heidän lapsilleen näiden aseman parantamiseksi sekä integroitumisen helpottamiseksi Suomessa.

Islanti

Pahoinpideltyjä naisia varten perustettu Kvennaathvarfid-kriisikeskus on ollut toiminnassa 25 vuotta. Se tarjoaa asunnon naisille ja lapsille, jotka eivät väkivaltaisuuksien takia voi asua kotona, sekä neuvontaa ja tukikeskusteluja, tukiryhmiä sekä puhelinpalvelua. Kvennaathvarfid-kriisikeskus tarjoaa myös ilmaista tukea vapaaehtoisten juristien ja sosiaalityöntekijöiden voimin. Maahanmuuttajanaيسet kääntyvät mielellään kriisikeskuksen puoleen avioeroasioissa, vanhempien vastuukysymyksissä ja tilanteissa, joissa käyttäjät ovat vaarassa joutua karkotetuksi Islannista. Kvennaathvarfid tukee myös Althjodahusia, joka tarjoaa naisille kulttuurien välistä toimintaa syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Norja

Norjan kriisikeskukset eivät ole osaa julkista avuntarjontaa, vaikka ne saavatkin julkista tukea. Ne kuuluvat joko Norjan kriisikeskusjärjestöön (Norsk Kriesenterforbund) tai kriisikeskussihteeristöön (Kriesentersekretariatet). Oslon kriisikeskus (Oslo Kriesesenter) on saanut asiakkaiseen yhä enemmän maahanmuuttajataustaisia naisia ja lapsia, ja siten uusia kokemuksia sekä kehittänyt omaa tarjontaansa sen mukaisesti. Vuonna 2006 Oslon kriisikeskuksen asukkaiden ja päiväkäyntien lukumäärä lisääntyi. Asukaskeskuksessa kävi 603 naista ja lasta. Yli 90 % näistä oli maahanmuuttajataustaisia. Samana vuonna käynnit päiväkeskuksessa ylittivät 2000:n rajan. Päiväkäyntien enemmistö oli norjalaistaustaisia. Oslon kriisikeskuksen mielestä väkivallasta kärsivät naiset ja lapset tarvitsevat eri tilanteissa yksilöllistä apua etnisestä taustastaan riippumatta.

Ruotsi

Ruotsin kriisikeskukset sijoittuvat julkiselle ja vapaaehtoiselle sektorille ja kuuluvat keskusjärjestöön Riksorganisationen for kvinnejourer (Roks) ja Sveriges Kvinnejourers Riksforbund (SKR). Viimeksi mainittu käsittelee vähemmistönaisten erityisongelmien ohella mm. hyväksikäytettyjen lasten tilanteita ja lesbojen, vammaisten sekä päihderiippuvaisten tarpeita.

Ruotsissa on useita erityisesti nuoria naisia palvelevia vähemmistökeskuksia. *Systerjouren Somaya* tarjoaa erityispalvelua muslimi- ja muille vähemmistönaishenkilöille. Useat naisista ovat uhreja monessa mielessä: he kokevat väkivaltaa, heidän kielitaitonsa on puutteellinen, he ovat sosiaalisesti syrjäytyneitä, jne. Keskukset antavat ohjausta 30 kielellä painottaen tasa-arvoa, integroitumista ja vähemmistöongelmia. Tavoitteena on tarjota tukea omaan apuun (”empowerment”). *Somaya* huolehtii myös turva-asumisesta. Halu vapauttaa naiset väkivallan ja painostuksen alaisuudesta yhdistyy uskonnollisen ja kulttuuri-identiteetin vaalimiseen. *Systerjouren Somaya* toimii myös ennaltaehkäisevästi (koulukäynnit, osanotto eri tapahtumiin jne.) Työn tavoitteena on kotouttaminen.

Terrafem kriisikeskus on erikoistunut vähemmistönaisiin ja tarjoaa naisille ja tytöille tarkoitettua päivystystä, juristipäivystystä ja neuvontaa 43 kielellä. Kriisikeskuksen henkilökunta ja vapaaehtoiset ovat vähemmistötaustaisia. Silti naiset eivät aina välttämättä halua puhua oman maansa kansalaisen kanssa, vaikka he haluavatkin puhua omaa kieltään. Keskus tarjoaa kriisiapua, turva-asumista ja turvallisia asuntoja seurantavaiheessa. Tavoitteena on käsitellä naisia itsenäisinä toimijoina, jotka valitsevat itse tiensä. *Terrafem* haluaa kuitenkin tukea naisia heidän päätöksissään jättää aviomies ja siirtyä eteenpäin elämässään. *Terrafem* kouluttaa itse vapaaehtoisia ja tukee myös ulkopuolista koulutusta sekä opetusta koulussa. Lisäksi toimintaan ennaltaehkäisevästi mm. osallistumalla sukupuolipoliittiseen toimintaan.

Pohjoismaiset haasteet

Seminaariyhteenvedon liitteessä olevan raportin pääasiallinen johtopäätös on, että koko kohderyhmän avuntarpeen tyydyttämiseksi pitkällä tähtäimellä tarvitaan monipuolista ja kattavaa avun tarjontaa. Avun tarjonnassa on otettava huomioon naisten kehitysprosessi, eikä ainoastaan keskittyä kriisitilanteisiin, kuten tänä päivänä on tapana tehdä. Ennakointiin ja seurantaan on siis syytä panostaa entistä enemmän. Jotta naisille jäisi enemmän vaihtoehtoja avunsaannissa ja seurannan tarve vähentyisi, lisäksi on otettava käyttöön erilaisia kriisiavun menetelmiä.

Tarjonta voidaan tuoda paremmin vähemmistönaisten ulottuville poistamalla turhat esteet, kohdistamalla apu täsmällisemmin sekä järjestämällä apuotointia joko erityisvaatimusten tai kollektiivisten tarpeiden pohjalta. Pahoinpitelijöihin ja omaisiin on myös keskityttävä entistä enemmän. Olipa kyseessä erikoistunut tai yleinen kriisikeskus, viittaavat kaikki pohjoismaiset kokemukset

siihen, että tulkkipalvelujen parantaminen on ensiarvoisen tärkeää. Avun tarjoajalle on annettava selkeät säännöt tulkin käyttämiseen ja siihen liittyviin laatuvaatimuksiin.

Alalla on monenlaista osajaa: niin julkisia kuin yksityisiä, ammattilaisia ja vapaaehtoisia. Avun koordinointi on siis tärkeää, jotta toimenpiteet saavuttaisivat kohderyhmän parhaalla mahdollisella tavalla, toimenpiteistä voitaisiin hyötyä mahdollisimman hyvin ja mahdollisimman moni saisi apua.

Kriisikeskuksilla on tärkeä tehtävä turvattomien naisten auttamisessa organisaatiomuodosta tai aatteellisesta lähtökohdasta riippumatta. Apua tarjoavien tietämys ja ymmärrys kulttuuriasioista näyttää kuitenkin olevan toiminnan perusedellytys. Molemmipuolista luottamusta voidaan rakentaa paremmin avunhakijoiden huomatessa, että heitä kunnioitetaan ja heidät otetaan vakavasti. Maahanmuuttajanaisten ympäristöön on tiedotettava entistä enemmän kriisikeskusten olemassaolosta, niiden toimintaperiaatteista sekä avun ehdoista ja sisällöstä.

Kieli on avain omin päin selviämiseen Pohjoismaissa. Siksi kielten opetukseen on panostettava enemmän. Tarjonnan on katettava kaikki vastaviehityt naiset ja -miehet, jotka siirtyvät pohjoismaiseen maahan aloittaakseen uuden elämän yhteiskunnassa, jonka kieli ja kulttuuri ovat heille melko vieraita. Julkisen puolen on otettava käyttöön selkokieli, jonka mahdollisimman moni ymmärtää. Avunantajien on parannettava taitojaan tulkkipalvelujen laadun varmistamiseen.

Vähemmistönaisten osallistuminen kriisikeskusten toimintaan sekä vapaaehtoisina että palvelusuhteessa lisää yleistä kielitaitoa ja integroitumista sekä saattaa johtaa parempaan kokemusten vaihtoon vähemmistöryhmien ja julkisen puolen välillä. Yhtäläisen tärkeää on, että keskuksat henkivät luotettavuutta niiden vähemmistönaisten silmissä, jotka eivät koe pohjoismaista kulttuuria omakseen. Esimerkkinä tästä on maahanmuutto-organisaatioiden välisen yhteistyön laajentaminen sekä pohjoismaisten tietojen ja kokemusten kerääminen.

Kokemukset kulttuurien välisestä sovittelusta ja vuoropuhelusta ovat lupaavia. Jos sovittelussa tähdätään pahoinpidellyn ja vainotun vähemmistönaisten uuteen alkuun aviomiehen, avomiehen tai perheen kanssa, ei ratkaisu ole yksinkertainen. Tilanne saattaa olla vaativa ja myös vaarallinen, jopa sovittajan kannalta. Siksi onkin syytä panostaa sovittelijoiden turvallisuuteen esim. tiivistämällä poliisin seurantaa, käyttämällä videosovittelua yms.

Monet muuttavat takaisin pahoinpitelijän luokse kriisikeskuksessa viettämänsä ajan jälkeen. Määrät ovat syntyperäisesti pohjoismaisia naisia korkeampia. Tilanteeseen saattaa olla useita syitä, mutta joka tapauksessa tarvitaan enemmän ja erityyppisiä asuntoja. Tarjolla olevat asunnot ovat vaikeasti saatavilla pitkien odotuslistojen takia. Asunnontarjonnan on oltava monipuolista ja tarjolla tulisi olla esim. asuntoyhteisöjä, kerrostaloasuntoja, ”perhe/kasvatikoteja”, valmennusasuntoja yms. Asumisvalmennusta on tarjottava sitä tarvitseville, jotta naiset voisivat helpommin siirtyä asumaan yksin tai yksinhuoltajiksi.

Ikävä kyllä liian monet joutuvat uusien väkivaltatekojen uhreiksi, vaikka yhteiskunta panostaakin turvallisuuteen hankkimalla uuden asunnon, salaamalla osoitteen ja hankkimalla väkivaltavaroittimen. Työtä riittää näiden naisten tur-

vallisuuden kohentamiseksi. Väkivaltaisista suhteista pois lähteneiden naisten turvallisuustilanne on pitkällä tähtäimellä arvioitava uusia turvallisuusratkaisuja hakien. Pohjoismaat ovat pieniä, avoimia ja luottamukseen perustuvia yhteiskuntia ja hyvin haavoittuvaisia väkivaltaisten henkilöiden häikäilemättömille kostoille. Pohjoismaiden tulisikin jakaa positiiviset kokemukset.

Sekä ammattiterapeuttien että tukiryhmien psykososiaalinen hoitotarjonta, erikoishoito ja traumatisoitujen pitkäkestoinen seuranta on tarpeen. Tukiryhmät ovat tärkeitä, mutta kaikkein kovimpia kokeneita ei pitäisi ohjata yksinomaan vapaaehtoisten hoitoon. Kaikkien kriisiapua antavien tahojen tulisi myös tarjota seurantakeskusteluja tietyn ajan kriisiavun loputtua.

Pakkoavioliiton, ympärileikkauksien, neitsyyden ja seksuaalirikosten tabujen rikkominen on ajankohtaista esim. raiskattujen vastaanottokeskusten, kriisikeskusten ja vähemmistönaisten organisaatioiden välisten yhteistyöprojektien muodossa. Muun muassa Kööpenhaminan raiskattujen vastaanottokeskuksen kokemukset viittaavat tähän suuntaan.

Pohjoismaista saatujen kokemusten perusteella tarvitaan entistä parempaa tiedonvälitystä. Ratkaisuina tilanteeseen voisivat toimia ”Vasta maahan saapunut -keskus”, ”eräänlainen kansalaiskoulu”, jossa voitaisiin tarjota yksilöllistä oppia yhteiskuntatiedoista ja laillisista oikeuksista sekä avustaa uusia maahanmuuttajanaisia. Keskuksen esitteet, netti ja tukihenkilökunta on laadittava monikieliseksi (todistajille suunnatun tuen mallin mukaan). Perheiden saapuessa maahan ja oleskeluluvan uusiutuessa, on keskuksen tarjottava naisille pakollinen ja ohjattu tiedotuskeskustelu.

Eri medioiden tarjoamat yleispedagogiset tiedotteet, kuten pohjoismaiset nettisivut tai ”entertainment education” -tyyppiset televisio-ohjelmat sopivat parhaiten pohjoismaisia kieliä ja uudenaikaisia viestintäkanavia sekä mediaa hallitsevalle nuorelle sukupolvelle.

Yhteispohjoismaiset netti- ja chattisivut käsittelevät väkivaltaa, oikeuksia, lakeja ja tietoja tarjonnasta. Rajat ylittävä chattikeskustelu lisää nimeettömyyttä ja vähentää riskiä tavata tuttuja netissä. Internet-keskustelupalsta voisi tarjota väkivallan uhreille forumin puhua omista kokemuksistaan ja nuorille keskustelumahdollisuuden asenteista, tabuista yms. Nettisivu on laadittava monikieliseksi.

Väkivaltaa ja naisten sortoa syntyperältään pohjoismaisessa ympäristössä ja vähemmistöyhteisöissä koskeva laaja poikkitieteellinen pohjoismainen selvitys voisi kartoittaa joukon ongelmakokonaisuuksia, joihin eivät käsillä olevan osaprojektin rajoitetut mittapuitteet riitä. Lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan määrä ja laatu olisivat hyviä teemoja tällaista selvitystä varten. Tämä voisi edistää edelleen epäselvää tilannetta väkivallan esiintymisestä vähemmistöyhteisöissä ja syntyperältään pohjoismaisessa yhteiskunnassa.

Naisten avuntarve ja tavoiteryhmille tarjotun avun onnistuminen ansaitsee vertailevan pohjoismaisen selvityksen, johon yhdistyvät laadulliset ja määrälliset menetelmät. Tällainen selvitys voisi tuoda uuden näkökulman naisiin kohdistuvaan väkivaltaan etniset olosuhteet huomioon ottaen ja kertoa, miten avunanto on toiminut. Lisäksi se voisi antaa meille uutta tietoa pohjoismaisista yhteiskuntaolosuhteista ja niissä ajan mittaan tapahtuneista muutoksista.

Summary

A work seminar on violence against immigrant women was arranged for Nordic experts on the 21st to 22nd of October 2007 in Oslo. The first part of the report includes an abstract of the seminar.

The second part of the report includes a passage on literature and facts, which gives a picture of what is happening in this field in the Nordic countries. The purpose was not to offer a complete picture of the situation in a certain country, but to give some guidelines and tips for persons who are interested in the matter and want to study things on their own.

The Norwegian project

A Norwegian project concerning "Violence against women in close relationships" was carried out in the University of Oslo in 2008. The question in this project was how the aid service supply is structured regarding majority/minority.

Anja Bredal from Norway pointed out in her presentation that violence against immigrant women has been set aside and marginalized.

Violence among the majority population is explained as individual, structural or "casual", whereas violence against minority women is interpreted as cultural. The most common cases of violence are against one's partner, and this counts for the minority women as well. Focusing on compulsory marriages isn't necessarily useful, as it will cause more stigmata and at the same time lead the attention away from partner violence.

Violence based on culture is a family tragedy. Therefore we cannot avoid touching the cultural aspect. But it will easily lead to overrepresentation ("If they don't do it, they must have other means..."). Furthermore talking about culture as a reason for violence among the majority seems to be avoided. One option would be to talk about "structure" instead of "culture".

Immigrant girls are extremely visible in the media and this could easily lead to moral panic. We tend to close our eyes for certain things. For example, we tend to see girls as victims of honor killings because of their culture and gender, not because they are partners. And as the case ends up in court, the social anthropologists take the role of experts in Norway i.e., not the psychologists as in other homicide cases in the court.

The Nordic crisis centers

In the Nordic countries we have the women's movement to thank for the existence of our crisis centers. The first center supported by the state was opened in

Norway in 1979. The crisis centers of today offer counseling and help, shelter apartments and a range of psychosocial actions and follow up measures.

The minority women are overrepresented in the crisis centers, especially when it comes to staying in the shelter apartments. They stay longer at the crisis center than Nordic women, they are more likely to arrive accompanied by their children and they also more frequently move back to the perpetrator and family after leaving the center. This suggests that the follow up and protection do not work. Immigrant women seem to have a poor social network compared to the majority women, who have lived in the country their whole life. Majority women rather use other means for protection than staying in a shelter apartment or staying for a long time in a crisis center.

Rachel Paul from Norway has divided the crisis center into three main groups:

- *The feminist centers* help women individually. At the same time the activists try to change social conditions leading to maltreatment of women. Here the key words to a solution are communion and voluntary work.
- *The institutionalized centers* are estranged from the feminist ideology and replaced volunteers with a professionally educated staff.
- *The public centers* are an integrated part of the official aid organization with its supply and permanent staff.

After looking at these models, Rachel Paul pointed out that there still was a whole lot to do for the benefit of minority women living in violent surroundings. Modest funding, poor knowledge of minority women, poor knowledge in languages and too few volunteers and professionals with a minority origin at the centers led to the fact that a lot of time was needed before it was possible to orientate towards these new client groups. The feminist centers had their strength in an unofficial, collective culture, and the institutionalized and public centers could offer strength in more economic recourses and a professionally educated and experienced staff. (Paul 1998).

Denmark

The Danish crisis centers are organized in the Landsforeningen af Kvindekrisecentre (LOKK). These centers have turned into professionalized and institutionalized centers. The original gender political commitment plays a second role now. The statements for the crisis centers, authorizations and declarations of approval, which LOKK has issued in order to strengthen women's judicial position, have been accepted by the authorities and have been proven to be judicially valid documents, also in court.

LOKK is an umbrella organization with special projects for minority women, for example by offering counseling and inter-cultural mediation of which there are some interesting experiences. (Mau 2007).

Finland

The crisis centers in Finland are organized in an official as well as a volunteer sector. Less focus is set on the feminist ideology and gender political work. One of the centers in the volunteer sector is Monika-Naiset ry (Multicultural Women's Association) which consists of a resource and crisis center and an umbrella organization for a range of minority women's associations. The majority of the professional and the volunteer supporting staff have a minority origin. Monika offers crisis help, shelter apartments, follow ups, consultation in 16 languages, and telephone aid in emergency cases in order to organize safe habitation. Other crisis centers direct minority women to Monika. The aim of the organization is to offer help for immigrant women and their children, to strengthen their position and ease their integration in Finland.

Iceland

The crisis center Kvennaathvarfid for maltreated women has been open for 25 years. It offers accommodation for women and children who cannot stay at home because of domestic violence. It gives counseling, supporting talks and support groups and has a telephone aid service. Kvennaathvarfid also offers a Women's Adviser free of charge supported by volunteer lawyers and social workers. Immigrant women are eager users of this service when it comes to divorces, custody questions and risks of deportation from Iceland. Kvennaathvarfid is also supporting Althjodahus; an intercultural aid service for women in order to break the isolation.

Norway

The crisis centers in Norway are not a part of the official aid supply, even if their funding is official. They are members of one of the umbrella organizations Norsk Kriesesenterforbund or Kriesesentersekretariatet.

The crisis center Oslo Kriesesenter has seen an increasing number of immigrant women and children as clients and has gained new experiences and thus developed its aid supply accordingly. In 2006 the number of inhabitants and daily clients increased in the Oslo crisis center, which had 603 women and children lodging in their accommodation center. More than 90 % of these clients were of minority origin. In the same year over 2000 clients used the day center. The main part of the daily clients was of Norwegian origin. The Oslo Kriesesenter says that violated women and children, regardless of their ethnic origin, need differentiated help according to their individual situation.

Sweden

Also Swedish crisis centers are organized in an official and a voluntary sector. They are all included in the umbrella organizations Riksorganisationen for kvinnejourer (Roks) and Sveriges Kvinnejourers Riksforbund (SKR). The last-

mentioned handles situations with molested children and the specific needs of lesbian, disabled, drug users and also minority women.

In Sweden there are many minority centers with special service for young women. Systerjouren Somaya is a special service for Muslim women and other women with a minority origin. Many of these women are multi-exposed being violence victims with poor knowledge in languages, socially isolated etc. The center offers advice in 30 different languages with focus on equality, integration and minority problems. The aim is to give empowerment. In Somaya's possession there are also some shelter apartments. The aim is to free women from violence and persecution in combination with protection of their cultural and the religious identity. The telephone service by the Systerjouren Somaya tries to do some preventive work too; (organizing school visits, taking part in various arrangements etc.). The main goal is integration.

The crisis center Terrafem, especially organized for minority women, has a telephone aid service for women and girls, legal emergency service and counseling in 43 different languages. The staff and volunteers are of minority origin. Still, even if a woman wants to speak her own language, she often refuses to speak with a person from her own country. The center has capacity for crisis aid, crisis accommodation, and further-on shelter apartments. The goal is to treat women as independent persons, who make their own decisions. Terrafem's ambition is nevertheless also to support women in their decisions to leave the husband and advance in life. Terrafem provides its volunteers with internal education and external education and school education. Moreover much preventive work is done, i.e. work in gender political matters.

Challenges in the Nordic countries

The head conclusion in this report attached to the seminar summary is, that we need a diversified supply of help in order to cover the need of the whole target group. The supply of help should reflect women's developing process, instead of only focusing on the critical situations as tends to be the case today. Efforts should be made in preventive work and follow-up. Additionally, our methods for offering help in a critical situation should be looked over in order to give women more options in our supply of help and furthermore to reduce the need of the follow-up activity.

The minority women would have better access to the supply of help, if we could eliminate some unnecessary barriers by offering more focused actions and organizing the helping work in specialized and collective actions. More attention should be set on the abusers and the families than is the case today. If we prefer specialized or common crisis centers, the Nordic experiences show, that the most important thing is to improve the interpretation service. The helping institutions should be given clear guidelines on how to use interpreters and also consider the need of quality.

There are many actors in the public and private field, i.e. professionals and volunteers. Therefore the coordination of help is important in order to

get the best coverage and receive useful feed-back in order to care for as many as possible.

The crisis centers are very important for victimized women. This seems to be the case regardless of the organization model or ideology. It seems to be crucial though, that the persons who produce the helping actions have some understanding in cultural issues. That makes it easier to build up a mutual trust as the persons looking for help feel that they are treated with respect and taken seriously. More efforts should be set on informing to the immigrant women's communities by telling them about the crisis centers, how they work and what they can offer.

The language is one of the key factors in order to cope on your own in the Nordic countries. Therefore more efforts should be set on language classes. These should be given to all recently wed young women and men immigrating to the Nordic countries aiming to start a new life in a community which is rather strange for them from a cultural as well as a linguistic aspect. The public authorities ought to use a clearer language too, which could be understood by as many as possible. The helping institutions should also improve handing out qualitative interpretation service.

Recruiting minority women as volunteers or hired team workers at the crisis centers strengthens the average knowledge of languages and helps the integration process and the development of exchanging experiences between the minority groups and the public institutions. Simultaneously it is important for the centers to gain trust from those minority women, who have poor knowledge in the Nordic culture. One step in developing the cooperation between the immigration organizations is to summarize proper experiences from each Nordic country.

Our experiences on inter cultural conciliation or dialogue is promising. But conciliation in order to make a new start with the husband, common-law husband or family is not very simple for a minority woman who has been abused and persecuted. Moreover it is very difficult and can be risky for the conciliator, too. Therefore we must invest in advanced security for both women and conciliators. This could be done with the help of the police, video conciliation etc.

Many women move back in with the abuser after staying at the crisis center. The share of these women is higher than among ethnic Nordic women. There are many reasons for this, but quite obvious is, that we need more housing and many types of living. The available housings are hard to get due to long waiting lines. The housing supply should be more complex and consist of collective housing, apartments, family/foster homes, training housing etc. If necessary, women should be offered living training in order to cope with the transfer into living alone and as a single mother.

Furthermore it is a sad fact that in spite of the society's efforts with security actions, like a new apartment, a secret address and an emergency alarm, there are still too many victims of new violent crimes. We must continue our work with better security for these women. The long term security situation and new security actions for women who have broken loose from violent relationships should be reevaluated. The Nordic countries are small, open, based on trust and

are utmost vulnerable to violent persons who recklessly seek revenge. The positive experiences should be a common possession for the Nordic countries.

The public psychosocial supply of treatment, with professional therapy and support groups, special treatment and long run follow-ups for the traumatized, is altogether necessary. The support groups are important, but the most serious victims should not be handed over to volunteers alone. All persons offering crisis help should also offer follow-up talks during a certain time after the crisis help is over.

Breaking the taboos like forced marriage, genital mutilation, virginity and sexual abuse is on the top of the agenda at many occasions and for instance in a cooperation project between rape victim reception centers, crisis centers and the minority women organizations. We have some experiences from Copenhagen, which point in this direction.

Improved information services are some of the challenges, which clearly should be emphasized after going through our Nordic experiences. One solution could be "New in the country center", a kind of citizen school with information and access to individual tutoring in knowledge of society issues, legal rights and access to help for newly immigrated women. The center should offer information in various languages through booklets, the Internet and support persons (according to the model with support for witnesses). When a family immigrates into the country or when the permission to stay is renewed, the center must offer the women compulsory and adjusted information talks.

General educational presentations operated by different media such as Nordic Internet sites and television programs like "entertainment education" are good for the younger generation, which has knowledge in languages and can come to terms with modern communication and the world of new media.

A common Nordic Internet site and chat with information on violence, rights, legislation and help supply. Chatting across the country borders is aimed at increasing the anonymity and diminishing the risks of running into someone you know. The chat site could be a forum for these violence victims who want to talk about their own experiences, and for youngsters who want to discuss and debate attitudes, taboos etc. The Internet site should be multilingual.

A larger Nordic study cross-disciplinary study on violence and women's abuse in ethnic Nordic environments and minority environments can shed some light on the range of problems to which we do not have the answers within this limited outlines for this partial project. The dimension and the type of violence in near relationships would be one of the important themes in such a study. It would also contribute to clarify the non-finished discussions concerning violence in the minority environment compared to the ethnic Nordic environment.

Another problem, which needs to be focused on by a comparative Nordic study combining qualitative and quantitative methods, is women's need for help and supply of help and if it really has helped the various target groups or maybe not succeeded at all. This study could give a new perspective on women, in spite of all the differences, how the helping actions have succeeded and give us a view on how our Nordic countries have changed over time.

Del 1 – Referat fra seminaret om vold mot innvandrekvinner i Oslo 21. og 22. oktober 2007

1. Innledning

Seminaret ble holdt over to dager, søndag 21. og mandag 22. oktober 2007 i Oslo. I prosjektbeskrivelsen, som fikk støtte fra Nordisk Ministerråd, het det at det skulle være et arbeidsseminar med noen få deltakere fra hvert av de nordiske landene. Invitasjonen fra Norge vakte interesse i de aktuelle miljøene og vi er svært glad for at så mange dyktige fagpersoner ville komme for å dele av sin kunnskap og erfaring.

Det følgende er kortfattede referater av hvordan arrangøren oppfattet presentasjonene. Det bygger også på Power Point-presentasjonene for de som hadde det. Eventuelle misforståelser er arrangørens fulle og hele ansvar. Vi håper at vi ikke har gjort oss skyld i det, men beklager om så er skjedd.

2. Policy og hjelpeapparatet i Norden.

Presentert av *Anja Bredal*, Institutt for samfunnsforskning

Det gjennomføres et prosjekt ved Universitetet i Oslo om «Violence against women in close relationships». Her spørres det hvordan tilbudene på området er strukturert rundt majoritet/minoritet.

Bredal publiserte en artikkel, «Den «spesielle» volden. Vold mot minoritetsjenter på sidelinjen» høsten 2007, i artikkelsamlingen «Bjørnen sover, om vold i familien» (Aschehoug & CO 2007) med justisminister Knut Storberget som redaktør. Bredal hevdet at vold mot innvandrerkvinner har havnet på sidelinjen og er blitt marginalisert.

Både Justisdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet i Norge arrangerte 18. juni 2007 møter med beslektede temaer. JD om vold i nære relasjoner og BLD om kjønnslemlestelse (FGM). Begge departementer er kommet med handlingsplaner på de respektive områdene. Møtekollisjonen er et eksempel på hvordan dette viktige arbeidet mangler overordnet styring og koordinering.

Vold på majoritetsarenaen forklares individuelt, strukturelt eller «tilfeldig», til forskjell fra vold mot minoritetskvinner, som tolkes kulturelt. Det fremstår nærmest som selvsagt at vold mot kvinner i Norge er det samme som partnervold. Det går klart frem av en rekke skriftelige fremstillinger

Det skjer en marginalisering av tre former av volden mot innvandrerkvinner:

- Vold fra partner/tidligere partner
- Kulturell vold
- Strukturell vold

Den vanligste formen for vold er partnervolden. Det er ikke noe galt i å fokusere på dette, som kvinnevoldutvalget, hvor Rachel Paul var med, gjorde. Om man hadde fokusert på tvangsekteskap ville det tatt bort fokus. Det kan diskuteres om det ville ført til mer stigma, men Bredal mener at det tvert imot ville redusert stigma. Kulturelt begrunnet vold er en familietragedie. Vi kan ikke unngå å gå inn på kulturaspektet. Men det fører lett til overpresentasjon («De som ikke gjør det har sikkert andre måter.»). Dessuten er det en manglende vilje til å snakke om kultur som forklaringsårsak til majoritetsvolden. Som et eksperiment kan vi erstatte «kultur» med «struktur».

Da Kvinnevoldutvalget inviterte til seminar, sto det fritt i valg av vinkling. Likevel begrenset arrangøren seg til partnervold, av frykt for at et fokus på tvangsekteskap kunne stigmatisere muslimske menn. En annen grunn kan ha vært at utvalget syntes at tvangsekteskap hadde vært så mye i fokus allerede. Bredal trekker motsatt konklusjon; at fokus på og alminneliggjøring av tvangsekteskap vil føre til mindre stigmatisering.

Tvangsekteskap er utenfor «mainstream»; det er for spesielt interesserte. Dette praktiseres av spesielle grupper og det krever spesielle tiltak. Hjelpen til jentene som utsettes for dette er dårlig på grunn av manglende ressurser. Mye overlates til ad hoc-innsats og til frivillige organisasjoner. Det er ikke bare innvandremiljøer som forfølger og straffer kvinner. Også enkelte kristne samfunn gjør det. Det viser forskning fra Norsk kompetansesenter for vold og traumatisk stress (NKVT).

Innvandrerjentene er supersynlige i mediebildet og da blir det lett moralsk panikk. Det er en tendens til å lukke øynene for en del forhold. For eksempel det at jentene som blir ofre for æresdrap, drepes som jenter, ikke som partnere. Og når sakene kommer for retten er det i Norge sosialantropologer som opptrer som sakkyndige og ikke psykologer, som i andre voldssaker for retten.

3. Systerjouren Somaya.

Presentert av *Najla Ahmed* og *Ahlam Said*

Somaya er en ideell forening som har eksistert i 10 år. Den startet som et nettverk for kvinner med ulik etnisk bakgrunn og hadde opprinnelig oppgavene med å gi råd og støtte; informasjon om rettigheter og henvisning til rett instans.

I dag bistår Somaya muslimske kvinner og andre kvinner med innvandrerbakgrunn. Det er syv ansatte og en lang rekke ulønnede frivillige. Somaya er lokalisert i Stockholm, men alle, uansett bosted, kan søke hjelp. Tilbudet består av krisesenter både for kvinner og jenter opp til 26 år. Somaya disponerer tryg-

ge boliger. Blant de som hjelper til er det psykolog, sosionom, sosiolog, statsviter m.m. Tilbudet kan gis på 30 forskjellige språk. Somaya er medlem av Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR).

Krisesenteret for kvinner (Kvinnojouren):

- Har telefonvakt fra kl 0900 – 1600
- Tilbyr krise- og støttesamtaler
- Har trygge boliger for 5 kvinner og inntil 10 barn
- De som jobber med barna har gjennomført utdanningsprogrammet «Trappan»

Krisesenteret for jenter (Tjejjouren):

- Har telefonvakt fra kl 0900 – 1600
- Tilbyr hjelp pr brev/e-mail
- Tilbyr krise- og støttesamtaler
- Samordner det frivillige arbeidet

Jenteboligen (Tjejboendet) «Styrka»:

- Tilbud til jenter som er utsatt for æresrelatert vold og trusler
- Tilbud til jenter mellom 18 og 26 år, uten egne barn
- De blir plassert i Styrka via Socialtjänsten
- 3 boligplasser
- Personale til stede hele døgnet

Somaya driver forebyggende arbeid. Det omfatter skolebesøk med praktiske øvelser og forelesninger. Somaya deltar også på ulike arrangementer, som messer, møter i innvandrerforeninger, jentegrupper osv for å informere om virksomheten, rettigheter og plikter. Somaya samarbeider også med politiet, socialtjänsten og ulike frivillige organisasjoner.

Mye av Somayas arbeid er rettet mot jenter og kvinner som er multiutsatt; kriminalitetsofre, kvinner, muslimer eller annen innvandrerbakgrunn, dårlige kunnskaper i det svenske språket, utsatt for samfunnets fordommer osv.

Krisesentrets hjelp bygger på et likhetsperspektiv som ikke tar hensyn til religion, kultur, språk, hudfarge eller seksualitet. Men arbeidet har et klart minoritetsperspektiv, noe som er muliggjort av Somayas brede språkkompetanse. Målsettingen for arbeidet er integrering.

De som søker hjelp, får dette på det språk de selv ønsker å bruke. Somaya stiller ikke spørsmål ved kvinnens bakgrunn eller opplevelser. Målet er å gi hjelp til selvhjelp; «empowerment», slik at kvinnen får en mulighet til å bli fri fra vold og undertrykkelse, samtidig som hun får beholde sin kulturelle og religiøse identitet, om hun ønsker det.

4. Landsorganisationen af kvindekrisesentre – LOKK.

Presentert av: *Anne Mau*; generell innledning (1).

Peter Michael Toft; Krisecenter-erklæringen, fullmakter og samtykke-erklæringer (2).

Farwha Nielsen; rådgivning og konfliktmegling ved æresrelatert vold (3).

1. Hvor stort omfanget av vold mot innvandrerkvinner er i Danmark er det ingen sikker informasjon om. Men på krisesentrene var det ca 2000 kvinner i 2006 og av disse hadde ca 50 % innvandrerbakgrunn. Disse kommer fra ca 80 forskjellige land.

LOKK har kartlagt enkelte generelle problemstillinger:

- De aktuelle kvinnene er ofte dårlig integrert i Danmark, til tross for flere (mange) års opphold i landet. De mangler derfor grunnleggende kunnskap om rettigheter, muligheter osv.
- En del av kvinnene er funksjonelle analfabeter og det oppstår derfor mange begrepsmessige misforståelser.
- Volden har meget ofte rasistiske undertoner.
- Den strenge, danske utlendingslovgivningen forsterker i noen situasjoner volden.

2. LOKKs hjelperedskaper er:

- Krisesentererklæringen; observasjon, faglig vurdering, tilknytningsbevis, fellesbarn i ekteskapet og eventuelle belastende forhold i hjemlandet.
- Fullmakt.
- Samtykkeerklæring, som er viktig for å unngå språklige misforståelser.
- Det blir alltid sørget for tolking så kvinnene forstår hva de aksepterer.

Dokumentene finnes på LOKKs websider. Dokumentene er utformet slik at de kan brukes i retten. De har status om en politirapport.

3. LOKK startet et prosjekt for å komme videre fra å skylde på kultur. Det gis rådgivning til fagfolk om hvordan med etniske minoriteter å gjøre, til ungdom, nettverk for jenter og generell kompetanseoppbygging. Det er også startet foreldrerådgivning til foreldre som føler at de er midt i et dilemma.

Det samarbeides med Røde Kors om en mentorordning for jenter.

I 2006 var det 200 saker. Av disse kom

- 33 % fra kommuner
- 22 % fra ungdomsrådgivning
- 12 % fra skoler
- 9 % fra krisesentre
- 1 % fra politiet
- 23 % fra alle andre

Det har vært 98 % økning av saker fra 2005 til 2006. I 2007 var det 248 saker pr september, noe som tyder på en økning på mer enn 50 % på årsbasis. En generell tendens er at det kommer mange flere saker fra politiet. Det er økning av antallet «kjærestesaker». Graviditetssaker er ekstremt kompliserte.

Hva gjør LOKK i disse sakene?

- Lytter!
- Skaffer oversikt over situasjonen
- Lager en konkret sikkerhetsvurdering
- Forankrer saken hos kommunale myndigheter så langt det er mulig
- Gir juridisk hjelp
- Er «sparringpartner» og gir råd og veiledning
- Konfliktmegling – som er vellykket i 80 % av sakene

5. Monika-Naiset liitto ry – multikulturelle kvinners sammenslutning i Finland.

Presentert av *Jenni Tuominen* og *Saija Järvinen*.

Monika-Naiset liitto ry ble etablert i 1998 av en sammenslutning av immigrant-kvinneorganisasjoner sammen med finske kvinner. Formålet med organisasjonen er å gi hjelp til immigrantkvinner og deres barn, for å heve deres status og lette integrasjonen i Finland. Monika-Naiset er den eneste frivillige organisasjonen i Finland som er spesialisert på dette området.

Monika-Naiset har en stab på 20 personer, med et tillegg av 170 utdannede frivillige, mange med immigrantbakgrunn. Monika-Naiset er en paraplyorganisasjon for innvandrerkvinnearganisasjoner i Finland og har 14 medlemsorganisasjoner. Virksomheten er finansiert av spillmaskinforeningen, Helsingfors by, Utdanningsdepartementet, Arbeidsdepartementet, Det kriminalitetsforebyggende råd og Utenriksdepartementet.

En undersøkelse fra 2000 viser at 14 – 20 % av kvinnene i krisesentrene har immigrantbakgrunn, mot 2 % i befolkningen som helhet. I 2002 ble det anmeldt 360 tilfeller av vold mot immigrantkvinner og i 2005 1204 tilfeller. I 60 % av tilfellene er det nære relasjoner mellom offer og gjerningsmann. 43 % av ofrene hadde finsk statsborgerskap, 15 % russisk, 8 % estisk, 4 % somalisk og 3 % svensk.

I perioden 1999–2007 har Monika hjulpet 4600 immigrantkvinner og deres barn. Tallene har økt sterkt de siste årene. 2006 hadde nesten det dobbelte antall klienter som året før. 1. halvår 2007 hadde 75 % flere klienter enn hele 2006. Klientene kommer fra fem ulike land. 50 % er fra Russland.

Krisesenteret Mona-hjemmet ga i 2006 opphold til 45 kvinner og 41 barn. Første halvår i år var tallene henholdsvis 43 og 20.

All erfaring tilsier at det er store mørketall; anslagsvis blir bare 7,5 % av tilfellene anmeldt til politiet. Det er de mest alvorlige tilfellene som anmeldes.

Det er ulike grunner til at kvinner kontakter Monika. De viktigste er fysisk og psykisk vold, trusler, frykt og vold mot barn. I tillegg kommer æresrelatert vold, herunder arrangerte ekteskap. En del klienter har sammensatte problemer, med fysiske og psykiske lidelser, alkoholisme, analfabetisme, graviditet, mange barn osv.

Klientene trenger ofte akutt krisehjelp og trygge boforhold. Monika er derfor tilgjengelig på telefon 24 timer i døgnet. Psykisk støtte og en anledning til å diskutere problemene på sitt eget morsmål er viktig. Det samme er juridisk bistand, medisinsk hjelp, finansiell støtte, informasjon om rettighetene som innbygger i Finland, og hjelp til å finne bolig og arbeid eller utdanning. Det anses som viktig å ha en holistisk tilnærming i støtten til den enkelte, hvor også klientens tidligere opplevelser tas i betraktningen ved vurdering av den konkrete hjelpen. Gjensidig tillit er nødvendig for å komme i gang med gjenoppbyggingsprosessen.

Det viktigste er:

- Et aktivt, lyttende øre
- En skulder å gråte på
- Armer som holder
- Hjelpende hender
- Oppmuntrende ord på eget morsmål

I 2005 utga Monika-Naiset, sammen med Sosial- og helsedepartementet, en guide om innvandrerkvinner og vold, en håndbok i offerbistand i det sosiale hjelpeapparatet og i helsevesenet. Denne finnes på finsk og svensk på www.stm.fi.Julkaisut.

6. Kvennaathvarfid – et krisesenter for mishandlede kvinner.

Presentert av *Sigthrudur Gudmundsdottir*

Av Islands befolkning på ca 312.000 er 6 % innvandrere. Det er gjennomført et forskningsprosjekt blant 60 innvandrerkvinner som fikk skilsmisse i årene 2000 til 2006. 36 av disse var gift med en islandsk mann. Viktigste grunner til skilsmissen ble oppgitt å være:

- Mannens misbruk av alkohol
- Mannens fysiske vold
- Mannens psykiske vold

Isolasjon på grunn av manglende støtte fra fagfolk og fra venner og familie var det største problemet. Felles for kvinnene var også problemer på grunn av manglende kunnskap om islandsk lovgivning, herunder reglene for å bo på Island etter en skilsmisse.

Kvennaathvarfid krisesenter for mishandlede kvinner har vært åpent i 25 år. Det tilbyr bolig for kvinner og barn som ikke kan bo hjemme på grunn av vold, samt rådgivning og støttesamtaler, støttegrupper og telefонтjeneste.

Sentrale fakta fra Kvennaathvarfids virksomhet i 2006 :

- Kontaktet av 318 kvinner
- 99 kvinner og 57 barn bodde på krisesenteret
- Kvinnene var i alderen 18 til 78 år, flest mellom 26 og 40

Grunnen til at de kom:

- Psykisk vold 87 %
- Fysisk vold 55 %; 23 % av kvinnene hadde fysiske skader
- Trusler 38 %
- Seksuell vold 24 %
- 16 % av kvinnene hadde anmeldt til politiet
- 59 % av kvinnene fortalte om vold mot barna
- 50 % av gjerningsmennene var ektemann/samboer, mens 30 % var tidligere ektemann/samboer
- 30 % av kvinnene reiste tilbake til gjerningsmannen

Spesielle funn omkring innvandrerkvinner:

- 22 % av de som kontaktet krisesenteret var innvandrere
- 41 % av kvinnene som bodde på krisesenteret var innvandrere
- 54 % av gjerningsmennene var islandske
- Innvandrerkvinner bor lenger på senteret enn islandske
- Innvandrerkvinner går oftere tilbake til gjerningsmannen
- Flere har fysiske skader
- Færre har anmeldt til politiet
- Gjerningsmannen er oftere ektefelle/samboer

Kvennaathvarfid tilbyr også en gratis Kvinnerådgiver som er betjent av frivillige jurister og sosialarbeidere. Innvandrerkvinner henvender seg gjerne hit med spørsmål om skilsmisse, foreldreansvar og risiko for utvisning fra Island. Kvennaathvarfid står også bak Althjodahus, et interkulturelt tilbud for kvinner. Her tilbys mange slags tjenester som er viktig for å bryte isolasjonen. I 2006 var 900 kvinner innom. 53 av disse søkte hjelp pga av vold.

Forslag til forbedringer:

- Lovendring slik at kvinner som skiller seg ikke mister oppholdstillatelse selv om de ikke har bodd på Island i 3 år eller vært gift i 2 år.
- Bedre tilbud til innvandrerkvinner om å lære islandsk.
- Mer informasjon på eget morsmål til de som flytter til Island.
- Tiltak for å bryte innvandrerkvinnenes isolerte situasjon i samfunnet.

7. Terrafem.

Presentert av *Bernardita Nunez*

På 1990-tallet var det svært få utenlandske kvinner i den svenske kvinnebevegelsen. De svenske søstrene sa at de utenlandske kvinnene var velkomne, men fulgte ikke opp i praksis. Enten var man offer (les innvandrerkvinne) eller vellykket (les svensk feminist). To perspektiv krysser hverandre når det gjelder innvandrerkvinner: Kjønnsperspektivet og etnisitet/diskriminering. Etter tradisjonell svensk tenkning er utenlandske kvinner offer fordi deres opprinnelige hjemland er «mindre sivilisert».

Terrafem startet opp i 2000, som et supplement til de vanlige krisesentrene i Sverige. Et viktig mål var å kunne snakke med brukerne som kvinne til kvinne, uten å bruke tolketjeneste. I dag har Terrafem en vakttelefon som er den eneste i Sverige spesielt for innvandrerkvinner. Den er åpen fra kl 1000 til kl 1700 hver dag og frivillige medarbeidere kan svare på i alt 43 forskjellige språk. Terrafem har også en juristvakt som kan svare på spørsmål om juridiske rettigheter på ti forskjellige språk. De ansvarlige sørger for at kvinnene får juridisk veiledning på eget språk før eventuelle rettssaker, og følger til retten og støtter så lenge saken pågår.

Kvinnejouren tilbyr et beskyttet bosted for inntil fire kvinner med barn. Tjehus er tilbud om opphold på hemmelig adresse for voldsutsatte kvinner mellom 18 og 26 år. Terrafem har flere boliger til disposisjon for denne gruppen, og det forhandles om 16 statlige leiligheter som kvinnene skal kunne flytte til. Kvinnene bør skifte bosted, for å unngå følelsen av innesperring. De følges opp under oppholdet for at ensomhetsfølelsen ikke skal ta overhånd, samtidig som oppholdstiden forsøkes begrenset.

Terrafem driver intern utdanning for de frivillige som skal jobbe i vaktordningen. 15–20 kvinner deltar på dette hver termin. Det drives også ekstern utdanning rettet mot andre frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter som vil vite mer om vold mot innvandrerkvinner, kultur, etnisitet og æresrelaterte overgrep. Terrafem driver også opinionsfremstøt ved hjelp av artikler, bøker, foredrag og møter med politikere om innvandrekvinnens problem, blant annet i forbindelse med oppholdstillatelse i Sverige. Det drives også skoleundervisning.

Terrafem bruker spesielle metoder i møte med kvinnene. Målsettingen er å behandle kvinnene som selvstendige subjekter som velger sin egen vei. Det er viktig også å være lyttende og trøstende, uten å overse kvinnes plager og problemer. Samtalen tar utgangspunkt i kvinnens ønsker. Det er veldig viktig at hun selv bestemmer. Temaene varierer og kan omfatte spørsmål som den generelle livssituasjonen, trusler og vold, rettslige problemer og ny jomfruhinne.

Slike samtaler krever mye av hjelperen også, i form av innlevelse og triggering av egne følelser. Svensk språk kan fungere som en barriere mellom kvinnen og hjelperen. Men selv om hun vil snakke sitt eget språk vil hun ofte ikke snakke med en person fra sitt eget land. Det kan være vanskelig å løse.

Samtalene følger normalt et fast mønster hvor det først gis informasjon om Terrafem og hvordan organisasjonen arbeider. Kvinnene gjøres kjent med at det

er en frivillig organisasjon med taushetsplikt, og ikke en offentlig myndighet. Deretter tilbys kvinnene å fortelle fritt om sine egne erfaringer. Men det er viktig å få konkrete opplysninger om omfanget av vold og trusler. Det må stilles klargjørende spørsmål for å få et mest mulig korrekt helhetsbilde. Deretter gis det individuell informasjon om rettigheter og den videre juridiske prosessen.

Støtte under en eventuell rettssak, samtaler etter den første vanskelig tiden for å overvinne redselen og hjelp til å flytte er også en del av tilbudet. Noen kvinner har klart seg meget bra, ikke minst fordi alle aktuelle etater har lyttet til dem og stilt opp. Det er ikke lett for kvinner i en slik livssituasjon å bli lykkelige. Terrafems ambisjon er allikevel å støtte kvinnene i deres beslutning om å forlate mannen og komme seg videre i livet, i stedet for å vende tilbake til en voldelig ektefelle eller samboer.

8. Politikk og praksis. Et velferdsapparat og rettsapparat i motstrid?

Presentert av *Maria Eriksson*, Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet og Höskolan i Kalmar

Hvordan behandler vi de fedrene som utøver vold? Først og fremst som menn, eller som fedre? I Erikssons undersøkelse fra 2003 fant hun lite om fedre som voldsutøvere, men mye om menn. Det er mye snakk om fedre, men ikke som voldsutøvere. Det eneste eksempelet på det motsatte er æresrelatert vold («honor based violence»). Voldelige svenske fedre synes ikke å eksistere i den offentlige debatten.

Voldsutsatte kvinner og voldsutsatte barn synes å være helt atskilte områder. Det skyldes veldig ulike perspektiv og definisjoner, samt regimer som har vanskelig for å kommunisere. Krisesentrene er fokusert på domestic violence, som de ser i et kjønnspolitisk og strafferettslig perspektiv. Offentlige sosialtjenester arbeider for child protection, med velferdspolitisk og sivilrettslig vikling. «Behandling» av vold ses mest som et helseproblem for psykiatrien, sosialtjenesten og frivillige organisasjoner.

Innvandrere ses som en selvstendig gruppe, underlagt utlendingslovgivningen og veldig atskilt fra barnevernet og de som jobber med voldsproblematikk i det svenske samfunnet for øvrig. Dette skillet mellom sektorene skaper store problemer. Blant annet kan det gis motsatt råd til utsatte kvinner og barn; f.eks. sier en instans «fortsett forholdet», mens en annen sier «bryt all kontakt». Eller du får ikke sosialhjelp om du flytter til en dyrere leilighet for å komme vekk fra et voldelig parforhold. Den svenske politikken overfor utlendinger synes i praksis ikke å ta tilstrekkelig hensyn til voldsutsatte kvinner.

Har vi et felles nordisk landskap? Hvorfor samarbeider vi i så fall ikke mer om problemløsningen?

Det skjer en «rasifisering» i Sverige på forskjellige måter og på ulike områder. Etniske markører benyttes, slik at det settes likhetstegn mellom barnevennlighet og det å være svensk. På den annen side patologiseres andre nasjonaliteter og kulturer.

9. Godeprinsipper i hjelpearbeidet og utfordringer som gjenstår.

Presentert av *Rachel Eapen Paul*, Likestillings- og diskrimineringsombudet

I Norge er det arbeidet med problemområdet vold mot innvandrerkvinner i 30 år. Makt og kontroll er en måte for patriarkalske samfunn å disiplinere jenter for å få dem til å oppføre seg som ønsket. Det er en lang historie i å bruke vold som disiplinerende middel og for å holde kontroll. Kvinner fra enkelte land, f eks Irak, aksepterer å bli slått.

Tre gode tilnærmingsmåter er:

- Prevention (forhindre)
- Protection (beskytte)
- Prosecution (tiltale)

Det er viktig å forstå det som skjer med de kvinnelige ofrene. De blir isolerte, mister troen på egen verdi, føler skyld for det som har skjedd osv. Mens overgriperen ser at han får kontroll og han ubetydeliggjør volden, men vet samtidig at han burde søke hjelp.

Det er enkelte viktige aspekter å huske på. Det skjer en økning i volden. Men volden må ikke «etnifiseres», ved å tro at det bare er «de andre» som begår den. Kanskje fokuserer vi for mye på ofrene, eller på volden, men for lite på strukturene? Vi må se på gjerningsmennene. Fokus er alt for ofte på kontroll; kontroll av offeret og ikke fokus på gjerningen, eller på forbrytelsen i seg selv.

Ved å fokusere på vold mot innvandrerkvinner glemmer vi lett vold mot nordiske kvinner eller vold i seg selv. Vi er alle enige om å stoppe vold mot kvinner. Men utlendingslovgivningen er et lite egnet middel til dette. Her blir det en interessekonflikt med ønsket om å kontrollere immigrasjonen.

Det er viktig å kunne snakke med kvinnene på deres eget språk. Og det er viktig å ha en holistisk tilnærming med målsetting å styrke kvinnes egne krefter.

Gjennom å kontrollere jenter, kontrollerer man reproduksjonen og den neste generasjonen. Det blir konsolidering av makt. Jomfrudom er derfor et viktig spørsmål.

Det er ikke riktig å utelukkende snakke om menns vold. Det bør kalles «mannlig vold» fordi også kvinner står bak, f eks ved omskjæring, «indiske svigermødre» osv.

En viktig forskjell på nordisk vold og vold i innvandremiljøene, er at i den førstnevnte gruppen er voldsanvendelsen individuell, mens i innvandremiljøer er den ofte kollektiv. En viktig type vold er den brødrene utøver mot sine unge søstere. Denne blir ikke registrert av samfunnet.

Rasisme er en av de store utfordringene for de nordiske krisesentrene.

10. Oslo krisesenter for misshandlede/og eller voldtatte kvinner og deres eventuelle barn.

Presentert av *Kristin Berntsen*

Oslo Krisesenter er i dag organisert på følgende måte:

- *Bosenteret*: Akutt og midlertidig botilbud til voldsutsatte kvinner og barn med behov for beskyttelse. Døgnåpent, 365 dager i året.
- *Dagsenteret*: Rådgivnings- og veiledningsarbeid, individuelle samtaler, kurs, samtalegrupper, mødregrupper og ulike oppfølgingstiltak. Åpent mandag til fredag kl 09.00–20.00.
- *Bokollektivet*: Botilbud med oppfølging for kvinner som står i fare for, eller er blitt utsatt for, tvangsgifte.

I 2006 økte antall beboere og dagbrukere på Oslo Krisesenter. Ved Bosenteret var det 603 kvinner og barn. Mer enn 90 % av disse hadde minoritetsbakgrunn. Samme år var det over 2000 brukere av dagsenteret. Hovedandelen av dagbrukerne har etnisk norsk bakgrunn.

Oslo Krisesenter ble på 90-tallet preget av to parallelle prosesser:

En stadig økende andel kvinner og barn med minoritetsbakgrunn og økt kunnskap om konsekvensene ved å bli utsatt for vold i nære relasjoner. Dette førte til en profesjonalisering av Oslo Krisesenter med fast ansatte og vekt på kompetanseheving.

Et resultat av disse prosessene er bredere faglig tilbud til alle brukerne, uavhengig av bakgrunn. Driften er ikke lenger basert på frivillighet. Nå er alt personalet fast ansatt. De har relevant fagbakgrunn og ressurser blir brukt på økt kompetanse innenfor volds- og traumefeltet. Det er utviklet og integrert et barneperspektiv. Dette innebærer at barna på Oslo Krisesenter er en egen brukergruppe. Det er barnekoordinatorer på bo- og dagsenteret som tilrettelegger nødvendige tiltak og oppfølging for barna.

Voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn er ingen ensartet gruppe:

- Kvinner oppvokst i Norge med foreldre som har innvandret
- Kvinner i transnasjonale ekteskap, som ledd i familiegenforening med ektemann i Norge.
- Kvinner som søker arbeid i Norge; menneskehandel.
- Kvinner som søker tilflukt i Norge; asylsøkere og flyktninger.

Oslo Krisesenters mener at voldsutsatte kvinner og barn, uavhengig av etnisk bakgrunn, har behov for differensiert hjelp ut i fra deres individuelle situasjon. Ved avdekking av vold og kartlegging av behov kan minoritetsbakgrunnen ha betydning. I dette arbeidet er det ulike faktorer krisesenteret har fokus på:

- Voldens ulike former
- Tilknytning og tilhørighet til Norge
- Transnasjonalitet
- Risikovurderinger
- Konsekvenser ved brudd
- Familie og nettverk

For å identifisere behov og systematisere erfaringer er det gjennomført flere større prosjekter. I prosjekter spesielt knyttet til kvinner og barn med minoritetsbakgrunn kunne Brobyggerprosjektet (1999 – 2003) synliggjøre og dokumentere hvilke type hjelp kvinner og barn har når de skal reintegrere seg uten overgriper(e). En videreføring av deres erfaringer var Bokollektivet (2000–2004). Her ble det utviklet og systematisert metoder i arbeidet med unge kvinner utsatt for tvangsekteskap eller trussel om dette.

Prosjekt «Ny i Norge» (2005–2007) har videreutviklet oppfølgingstiltakene for voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn. 30 kvinner har vært tilknyttet dette toårig prosjektet i regi av Oslo Krisesenter. Kvinnene kommer fra ulike land hvor det er vanlig med arrangerte ekteskap. De gifter seg med en mann med samme opprinnelse som kvinnen, men han er oppvokst og etablert i Norge. Kvinnene kommer til Norge som ledd i familiegjenforening, og flytter inn til ektemann og eventuelt hans familie. Hun blir utsatt for ulike typer vold, og blir sendt tilbake til hjemlandet, eller truet med dette.

Kvinnene har juridiske, økonomiske og sosiale rettigheter i Norge. Gjennom prosjektet er det gjort erfaringer om muligheten kvinnene har til å nyttiggjøre seg av denne hjelpen gjennom:

- Akuttjenestene
- Sosialtjenesten
- Politiet
- Utlendingsmyndighetene
- Helsetjenesten
- Frivillige organisasjoner

11. Deltakerliste

Danmark

Anne Mau, LOKK, Kampmannsgade 4, 1790 København am@lokk.dk

Farwha Nielsen, LOKK, Kampmannsgade 4, 1790 København am@lokk.dk

Peter Michael Toft, LOKK, Kampmannsgade 4, 1790 København am@lokk.dk

Finland

Bassama Chaoki, Monika-Naiset liitto ry, Kinaporinkatu 2 E 40, 00500 Helsinki, tlf +358 (09) 7279 9999, bassama@monikanaiset.fi

Jenni Tuominen, Monika-Naiset liitto ry, Kinaporinkatu 2 E 40, 00500 Helsinki, tlf +358 (09) 7279 9999, jenni.tuominen@monikanaiset.fi

Saija Järvinen, Justitieministeriet, PB 25, 00023 Statsrådet, Helsingfors tlf +358 (09)16067647, saija.jarvinen@om.fi

Island

Sigþrúður Guðmundsdóttir, Kvennaathvarf, tlf + 354 561 1205, sigthrudur@kvennaathvarf.is

Sverige

Najla Ahmed, Tjejjouren Somaya, Box 7009, 16407 Kista, Stockholm, tlf +46 087959591, tjejjouren@somaya.nu

Maria Eriksson, Uppsala Universitet, Sociologiska Institutionen, Box 624, 751 26 Uppsala, tlf +46 018-4711170, maria.eriksson@soc.nu.se

Sara Högdin, Stockholms Universitet, Institutionen för socialt arbete-socialhögskolan, 106 91 Stockholm, sara.hogdin@socarb.su.se

Bernardita Núñez, tlf. 460708865852, bernardita.nunez@terrafew.arg

Ahlam Said, Tjejjouren Somaya, Box 7009, 16407 Kista, Stockholm, tlf +46 087959591, tjejjouren@somaya.nu

Norge

Anja Bredal, Institutt for samfunnsforskning, Postboks 2133 Elisenberg, 0208 Oslo Tlf. +4723086138, anja.bredal@samfunnsforskning.no

Fakhra Salimi, MiRA- senteret, Postboks 0121 Oslo, 1749 Vika, Oslo, e-post@mirasenteret.no

Khansa Ansghar Ali, MiRA- senteret, Postboks 0121 Oslo, 1749 Vika, Oslo, e-post@mirasenteret.no

Rachel Eapen Paul, Likestillings- og diskrimineringsombudet, Postboks 8048 Dep, 0031 Oslo, rachel.paul@nca.no

Per Ole Johansen, Universitetet i Oslo, Institutt for Kriminologi og rettsossologi, Postboks 6706, St. Olavs plass, 0130 Oslo, p.o.johansen@jus.uio.no

Solveig Laugerud, Det Kriminalitetsforebyggende Råd, Møllergata 16, 0179 Oslo, tlf +47 22245595, solveig.laugerud@jd.dep.no

Arnt Even Hustad, Det Kriminalitetsforebyggende Råd, Møllergata 16, 0179 Oslo, tlf +47 22245595, arnt.hustad@jd.dep.no

Erik Nadheim, Det Kriminalitetsforebyggende Råd, Møllergata 16, 0179 Oslo, tlf +47 22245597, erik.nadheim.jd@dep.no

Del 2 – Noen nordiske tiltak for voldsutsatte minoritetskvinner

1. Innledning

Rapportens mål er å si noe om hvordan vi kan hjelpe minoritetskvinner som utsettes for vold i nære relasjoner. Vi gjør rede for noe av det hjelpetilbudet vi har i dag og hvordan det kan gjøres bedre og mer tilgjengelig for minoritetskvinner. Fokus er på unge kvinner som utsettes for såkalt «æresrelatert vold» eller tvangsekteskap, og kvinner som utsettes for partnervold; fysisk, psykisk eller seksuelt. Rapporten behandler ikke vold mot barn.

I rapporten brukes begrepene «minoritetskvinne» eller «kvinne med minoritetsbakgrunn» som samlebetegnelse på kvinner som er født andre steder enn i de nordiske land, eller som er født i Norden, men hvor en eller begge foreldrene er innvandrere. Med «nære relasjoner» menes relasjoner innen familien eller omgangskretsen.

Denne rapporten er basert på nordisk kunnskap på området, men gir ikke et fullstendig bilde av situasjonen i hvert enkelt land. Det tas forbehold om at vi kan ha gjort oss skyld i misforståelser. Temaet er omfattende. Omfanget på rapporten betyr mange forenklinger som kanskje gjør enkeltpersoner, organisasjoner og tiltak urett. Det beklager vi. Men vi har hatt som siktemål å lage en oversikt over en del av det som gjøres i de nordiske landene. For den som er interessert i mer informasjon, har vi hatt som ambisjon å gi henvisninger og en fylldig litteraturliste for videre leting på egen hånd.

Dette er ikke første gang Nordisk Ministerråd har bidratt til å belyse et viktig, men vanskelig tema. Det ble arrangert et fagseminar i Oslo i desember 2006 om arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold i de nordiske landene. Det er utgitt en rapport fra dette seminaret (TemaNord 2008:525).

2. Nærmere om problemstillingene

For ikke så lenge siden var vold mot kvinner i familiesammenheng og andre nære relasjoner noe det ble snakket veldig lite om, bortsett fra ekstreme, «spektakulære» sjalusidrap og andre tragedier med stor nyhetsverdi. Men erfarne politifolk kan fortelle fra gamle dager om mishandling og koneplagere og den frustrasjonen politiet følte da forslåtte kvinner trakk tilbake anmeldelsene etter at mennene hadde lovet bot og bedring, for n-te gang.

Slik sett lever vi i en annen tid når det gjelder oppmerksomhet mot denne type vold og mishandling. Gårsdagens samfunn var klassemessig mer delt, men mer homogent i etnisk og kulturelt henseende. Dagens nordiske samfunn er blitt globaliserte på flere måter, kvinnesyn og undertrykkelse inkludert. Noen nor-

diske erfaringer med organiserte hjelpetiltak for minoritetskvinner, som er blitt utsatt for vold i nære relasjoner, er utgangspunktet for denne oppsummeringen.

Omfanget av vold mot minoritetskvinner er ukjent, både når det gjelder vold som utøves av menn med samme etniske bakgrunn som offeret, og av menn med etnisk nordisk bakgrunn. Det registrerte omfanget er utvilsomt vesentlig lavere enn det faktiske. Minoritetskvinner er lite synlige i statistikk og forskning, på grunn av en generell underrapportering på dette feltet og fordi de i liten grad har fått oppmerksomhet som særskilt gruppe. Hjelpeapparat og omfangsundersøkelser har sett mest på vold mot etniske nordiske kvinner, og latt det være opp til særlige instanser og prosjekter å kartlegge vold mot minoritetskvinner.

I Norge er det to hovedkilder som kan antyde noe om minimumsomfanget av vold mot minoritetskvinner: Krisesenterstatistikk og Kriminalstatistikk. Av 1900 beboere ved krisesentrene i 2006 var 56 % kvinner med minoritetsbakgrunn. Kriminalstatistikken har ikke etnisitet som egen registreringskategori.

I 2006 ble det registrert ca 196 000 kvinner med innvandrerbakgrunn i Norge, hvorav ca 160 000 var førstegenerasjon og 33 000 etterkommere. 55 % av nevnte førstegenerasjon kom til landet via familiegjenforening. 65 % av familieinnvandrerne i årene 1990–2005 var kvinner. 57 % av de som søkte om familiegjenforening, og var bosatt i Norge, var etnisk norske menn. Flertallet av disse mennene giftet seg med kvinner fra Russland, Thailand eller Flippinene.

Undersøkelser viser hvor komplisert det er å fastslå omfanget av tvangsekteskap, på grunn av mangelfull rapportering og upresise definisjoner. Instanser i Norge som har hatt med tvangsekteskap å gjøre – som Utlendingsdirektoratets (UDI) kompetanseteam, Røde Kors, Selvhjelp for innvandrere (SEIF) og MiRAsenteret (Ressurssenter for innvandrere- og flyktningkvinner) – forholdt seg til i alt 367 saker av denne typen i 2006. Om det er et høyt tall eller ikke er en vurderingssak. Bredal og Skjerven konkluderer med at dersom slike tall er å anse som (for) lave, er det i så fall et uttrykk for at hjelpeapparatet er lite tilgjengelig for berørte minoritetskvinner (Bredal og Skjerven 2007).

Voldsutsatte kvinner kan søke hjelp hos en rekke frivillige organisasjoner, men det foreligger ingen oversikt om hvor mange minoritetskvinner som har henvendt seg til disse.

Den norske regjeringen har lagt fram en handlingsplan 2008–2011 mot vold i nære relasjoner, «Vendepunkt». Planen har i alt 50 konkrete tiltak. Av disse er åtte spesielt rettet mot innvandrere. Seks ulike departementer har samarbeidet om utarbeidelsen, med Justisdepartementet som hovedansvarlig (Justis- og politidepartementet 2007).

Denne handlingsplanen er en videreføring av en tilsvarende handlingsplan 2004–2007. Her var et av tiltakene å tilføre krisesentrene og det lokale hjelpeapparatet kunnskap om vold mot minoritetskvinner. Det ble gjennomført en rekke konferanser. Det er utarbeidet en veileder som en fortsettelse av kompetanseutviklingsprosjektet (Skogøy. NKVTS 2007. «Arbeid med voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn»).

I tillegg har Barne- og likestillingsdepartementet i Norge en handlingsplan 2008–2011 mot tvangsekteskap (Barne- og likestillingsdepartementet 2007).

Det arbeides også med en fireårig handlingsplan mot kjønnslemlestelse som er planlagt fremlagt i løpet av 2008.

3. Uavklart om kultur

Om vold mot minoritetskvinner skal forklares kulturelt, eller som et allmenngyldig fenomen på tvers av kulturelle forskjeller, er omstridt og uavklart. Et argument mot «kulturvold»-koblingen er at alle kulturer har innslag av vold mot kvinner, og hva er da det kulturspesifikke?

Men det kan være forskjeller på patriarkalske kulturer, både når det gjelder kjønnsroller, maktfordeling og situasjoner som utløser vold og mishandling. Kunnskap om eventuelle kulturelle forskjeller vil kunne gjøre det lettere for hjelpeapparatet å yte relevant hjelp til minoritetskvinner som utsettes for vold og mishandling.

Æresrelatert vold er et relativt nytt begrep i nordisk sammenheng. Det er vanligere i Danmark, Norge og Sverige enn i Finland og på Island. Betegnelsen er omdiskutert, i likhet med betegnelsen tvangsekteskap som ofte brukes i samme åndedrag.

Rachel Paul mener at tvangsekteskap er en misvisende betegnelse. Erfaringer med unge danske minoritetskvinner, som oppga tvangsekteskap som grunn for å søke hjelp, tydet på det: Oppveksten i voldelige og ekstremt kontrollerende familier var et større problem for disse unge kvinnene enn tvangsekteskap senere i livet (Paul 2006). Bredal og Skjerven mener derimot at tvangsekteskap kan innebære både fysisk, psykisk og seksuell vold, selv om de synes at tvangsekteskap er for snever som betegnelse betraktet.

Tina Jensen og kolleger ser et avgrensingsproblem i forhold til æresrelatert vold og er tilbakeholdende med å bruke begrepet fordi volden har lett for å fremstå som ensidig kulturspesifikk når overgrepene tolkes ved hjelp av en slik kode (Jensen et al 2006). De har likevel forsøkt seg på en definisjon og har lansert noen momenter som kan være praktisk anvendelig:

- Voldens ofre er først og fremst kvinner, og særlig unge kvinner.
- Utøverne er familiemedlemmer.
- Familiens omdømme antas å spille en sentral rolle.
- En opplevelse av at tradisjonell identitet og status er truet.
- Volden er mest utbredt i faser med store sosiale endringer, for eksempel i forbindelse med utvandring og innvandring.

Voldshandlinger begått av etnisk nordiske menn i migrasjonsekteskap er forsøkt forklart som samlivskonflikter: Mennene mangler empati og forstår ikke den usikre og ensomme livssituasjonen kvinnene «deres» befinner seg i. Dertil mener de seg overlegne, og tror ikke at det innebærer noen risiko å være voldelige innenfor hjemmets fire vegger. Den slags voldsutøvelse og selvforståelse kan også defineres som «patriarkalsk kultur» i spisset utgave, men som en annen type enn den spesielle koblingen mellom av ære og vold i minoritetsmiljøer.

Marianne Skytte peker på at de nordiske samfunn er preget av individualistisk orientering, hvor det enkelte individ regnes som overordnet familien. Selvstendighet utgjør en sentral verdi. Mens for mange innvandrere utgjør familien det overordnede fellesskapet og den enkelte utvikler seg som person som medlem av, og i samspill med, dette fellesskapet (Skytte 2007).

Men «kultur» eller ikke; erfaringene med særskilte og generelle tiltak for kvinner som rammes av vold og mishandling taler så mye for seg, at de uansett bør kunne legges til grunn for videre praktisk arbeid.

Justisdepartementets handlingsplan 2008 – 2011, «Vendepunkt», mot vold i nære relasjoner, inneholder flere konkrete tiltak for å styrke opplæringen i kulturforståelse, både for nyankomne og i skolen (Justis- og politidepartementet 2007).

Noen ser vold og tvang mot innvandrerkvinner som resultat av undertrykkende religiøs praksis, særlig fra tradisjonsbundne muslimers side. I Norge har blant andre Hege Storhaug og Human Rights Service fokusert på det de kaller «kulturrelaterte overgrep» og forklart alt fra bruk av slør til æresdrap, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse ut fra dette (Storhaug 2006).

4. Nordiske krisesentre

Fremveksten av krisesentrene i Norden er det aktivister i kvinnebevegelsen som har æren for. Det første senteret med økonomisk støtte fra det offentlige ble åpnet i Norge i 1979. Dagens krisesentre tilbyr individuell rådgivning og hjelp, opphold i skjermede boliger og en rekke psykososiale opplegg og oppfølgingstiltak.

Minoritetskvinner er overrepresentert i krisesentrene, spesielt når det gjelder opphold i skjermet bolig. De blir boende lengre på krisesentrene enn etnisk nordiske kvinner, de har oftere med seg barn og de flytter hyppigere tilbake til overgriper og familie når de forlater sentrene. Det kan tyde på at oppfølging og ettervern ikke fungerer, noe det må med tanke på at innvandrerkvinner ofte har mer begrensede sosial nettverk enn kvinner som har bodd i landet hele livet. Majoritetskvinner benytter seg mer av andre tilbud enn skjermet bolig og langvarig opphold.

Rachel Paul har delt krisesentrene inn i tre hovedgrupper:

- *De feministiske sentrene* hjelper kvinnene individuelt, samtidig som aktivistene arbeider for å forandre samfunnsmessige forhold som fører til kvinnemishandling. Fellesskap og frivillighet er nøkkelord.
- *De institusjonaliserte sentrene* har fjernet seg fra den feministiske ideologien, og erstattet frivillige med profesjonelt utdannet personale.
- *De offentlige sentrene* er en integrert del av det offentlige hjelpeapparat med sine tilbud og fast ansatte.

Etter en gjennomgang av disse modellene, påpekte Rachel Paul at det fortsatt var en god del å gjøre i forhold til voldsutsatte minoritetskvinner. Beskjedne

budsjetter, lite kunnskap om minoritetskvinner, svak språklig kompetanse og få frivillige og profesjonelle med minoritetsbakgrunn ved sentrene gjorde at de trengte en god del tid til å orientere seg mot de nye brukergruppene. De feministiske sentrene hadde sin styrke i den uformelle, kollektive kulturen, mens de institusjonaliserte og offentlige hadde sin styrke i større økonomiske ressurser og ansatte med profesjonell utdanning og erfaring (Paul 1998).

Danmark

De danske krisesentrene er organisert i Landsforeningen af Kvindekrisecentre (LOKK). Sentrene er blitt profesjonalisert og institusjonalisert. Det opprinnelige kjønnspolitiske engasjementet er tonet ned. LOKKs krisesentererklæringer, fullmakter og samtykkeerklæringer, som ble utarbeidet for å styrke kvinners juridiske stilling, er blitt anerkjent av myndighetene og gitt status som juridisk gyldige dokumenter, blant annet til bruk under rettssaker.

LOKK skiller seg ut som paraplyorganisasjon ved sine særskilte prosjekter for minoritetskvinner, blant annet rådgivning og interkulturell megling som det er gjort interessante erfaringer med (Mau 2007).

Finland

Krisesentrene i Finland er organisert i både frivillig og offentlig sektor. Feministisk ideologi og kjønnspolitisk arbeid er mindre fokusert. Et av sentrene i frivillig sektor, Monika (Multicultural Women's Association), er både ressurs- og krisesenter og en paraplyorganisasjon for foreningene til en rekke minoritetskvinner. Flertallet av både de profesjonelle og de frivillige hjelperne i Monika har minoritetsbakgrunn. Monika tilbyr krisehjelp, skjermet bolig, oppfølging over tid og veiledning på 16 forskjellige språk. Andre krisesentre henviser minoritetskvinner til Monika.

Island

Det første krisesentret på Island ble åpnet i Reykjavik i 1982 av kvinner som selv hadde opplevd vold og mishandling. Senteret arbeider ut i fra en feministisk ideologi, med fokus på krisehjelp og kjønnspolitikk. I tillegg til «vanlige» tilbud og oppgaver, har senteret ansatt en lærer som bistår barna med skolearbeidet.

Minoritetskvinner kan også søke hjelp hos Kvinnerådgiveren og Intercultural House. Kvinnerådgiveren er en frivillig tjeneste med jurister og sosialarbeidere som gir råd om skilsmisse, foreldreansvar og oppholdstillatelse. Intercultural House tilbyr individuell støtte og fellesaktiviteter som kursvirksomhet, Åpent Hus og Regnbuekoret for å hjelpe kvinnene ut av isolasjonen. Det var lite åpenhet om vold mot kvinner i det islandske samfunnet før dette senteret ble åpnet.

Norge

Krisesentrene i Norge er ikke en del av den offentlige hjelpetilbudet, men mottar offentlig støtte. De er enten knyttet til paraplyorganisasjonen Norsk Krisesenterforbud eller til Krisesentersekretariatet.

Oslo Krisesenter har hatt en økende pågang av kvinner og barn med minoritetsbakgrunn, og skaffet seg ny innsikt og utviklet sine tilbud deretter.

Sverige

Svenske krisesentre er også organisert i både offentlig og frivillig sektor. De er knyttet til paraplyorganisasjonene Riksorganisationen for kvinnejourer (Roks) og Sveriges Kvinnejourers Riksforbund (SKR). Sistnevnte tar blant annet opp situasjonen for berørte barn og behovene til lesbiske, funksjonshemmede, rusmisbrukere, foruten minoritetskvinner sine særlige behov.

Sverige har flere minoritetssentre med særlig tilbud til unge kvinner. *Systerjouren* Somaya er et spesialtilbud for muslimske kvinner og andre kvinner med minoritetsbakgrunn. De tilbyr veiledning på 30 forskjellige språk, med særlig vekt på likestilling, integrasjon og minoritetsproblematikk. Ønsket om å frigjøre kvinnene fra vold og undertrykkelse kombineres med vern om kvinnes kulturelle og religiøse identitet.

Krisesenteret Terrafem er et spesialopplegg for minoritetskvinner, med tilbud om kvinnojour, tjeijour, juristjour og veiledning på 40 forskjellige språk. Ansatte og frivillige har minoritetsbakgrunn. Senteret har opplegg for krisehjelp, krisebolig og skjernet bosted i oppfølgingsfasen. I tillegg arbeides det forebyggende, blant annet gjennom kjønnspolitisk arbeid.

5. Særlige tilbud og/eller felles tiltak?

Den nordiske krisesenterbevegelsen er delt i synet på om minoritetskvinner er best tjent med særskilte sentre, eller om det er bedre å søke seg til de generelle krisesentrene. Danmark, Island og Norge tilbyr felles, generelle krisesentre. Sverige og Finland følger begge modeller.

Argumentet for generelle sentre, med hjelp til både minoritets- og majoritetskvinner, er at vold mot kvinner handler om det samme, uansett bakgrunn. Det kan være befriende for kvinner med minoritetsbakgrunn å møte majoritetskvinner som har opplevd det samme. Flere «generelle» sentre har iverksatt kompetansehevende tiltak for å stå bedre rustet i møtet med minoritetskvinner. De mener å ha kompensert for svakhetene ved den generelle modellen ved dette. Et av argumentene mot egne sentre for minoritetskvinner er at de kan føre til ansvarsfraskrivelse fra det offentlige, om ikke tilsiktet så i alle fall i praksis.

Tilhengerne av særskilte sentre påpeker at minoritetskvinner i de nordiske land blir undertrykt på flere måter enn majoritetskvinnene. Rene fellestiltak vil derfor kunne gå på bekostning av minoritetskvinner sine spesielle behov. Minoritetskvinner utsettes for språklig og kulturelle misforståelser og faktisk diskrimi-

nering. De trenger flere og bedre tilrettelagte tilbud, som for eksempel veiledning på eget språk.

Terrafem har kurset sine frivillige for å kvalitetssikre hjelpen og de har invitert til dialog med aktuelle minoritetsmiljøer.

Enkelte sentre har erfart visse gnisninger mellom etnisk nordiske kvinner og minoritetskvinner. Det er mulig slike episoder er innkjøringsproblemer.

Hva er å foretrekke: Frivillig, erfaringsbasert kompetanse eller profesjonelle hjelpere? Det kan spørres om hvem som er best egnet som frivillige; de som engasjerer seg ut fra et generelt humanistisk og feministisk utgangspunkt, eller kvinner som er etnisk lik de kvinnene som søker hjelp hos sentrene?

Erfaringene er ikke entydige. Flere sentre har gått fra erfaringsbaserte hjelpere til profesjonelle ansatte, andre har kombinert. Minoritetskvinner har følt en innledende usikkerhet i møte med hjelpere av samme etniske bakgrunn, av frykt for at deres situasjon og oppholdssted skulle bli kjent blant deres egne. Etter hvert er de blitt trygge på hjelperne og har sett fordelene i å bli hjulpet av personer som kan deres språk og kultur.

Andre kvinner har funnet en trygghet i sentre som er en del av det offentlige tilbudet, på grunn av den potensielle kontroll med egen situasjon som ligger i det å bli assistert av instanser som kan få bistand fra politiet og andre offentlige myndigheter, i fall konfliktene med ektemenn, samboere og familie skulle utvikle seg til det verre.

6. Veiledning, sikkerhet, megling og juridisk bistand.

De fleste nordiske krisesentre tilbyr mishandlede kvinner alt fra første henvendelse veiledning per telefon eller i personlige samtaler. Veiledningen er både generell og tilpasset den enkeltes behov.

En del andre tilbud er spesialiserte, som for eksempel hos *en svensk kvinneklinikk*, der det tilbys gynekologiske undersøkelser og veiledning til unge minoritetskvinner som er traumatiserte fordi de ikke lenger er jomfruer. Tilbudet har avdekket et behov og synes ganske vellykket.

En interessant spin off-effekt er at noen unge kvinner har funnet det lettere å ta opp andre, meget vanskelige spørsmål, som for eksempel om vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner, fordi de er blitt fortrolige med terapeuten etter innledende samtaler om jomfruhinne og ærbarhet.

Sikkerhet og trygghet er viktig. Aktuelle tiltak omfatter blant annet voldsalarm, sperret adresse, besøksforbud og identitetsskifte. Oslo Politidistrikt har erfaringer med voldsalarm. Evalueringen av dette pilotprosjektet viser at ordningen kan gi kvinnene en subjektiv følelse av større trygghet, og at bevegelserfrihet og livskvalitet bedres, men også at det er grense for hvor sikre og presise slike foranstaltninger kan være. Det har vært lettere for etnisk norske kvinner å ta kontakt. Det er disse som, med ett unntak, hadde benyttet seg av tilbudet da evalueringen ble foretatt. For minoritetskvinner med svake norskkunnskaper er det fortsatt en stor jobb å gjøre (Bakketeig 2006).

En reell trygghet forutsetter at politiet kommer til unnsetning i tide. Flere tragiske eksempler fra Norge viser at det kan være vanskelig for politiet å

komme tidsnok, eller til riktig adresse. Det arbeides derfor med innføring av «omvendt voldsalarm», som utløses når den mulige gjerningsmannen nærmer seg.

Brottsforebyggende Rådet (Brå) i Sverige har evaluert loven om besøksforbud. En stor andel av søknadene er kommet fra minoritetskvinner. 42 % fikk søknadene innvilget. Svenske kritikere mener at håndhevelsen har vært for streng. Håndhevelsen av loven burde ha vært mer forutsigbar. For kvinner som har fått sine søknader innvilget synes ordningen å ha fungert på en betryggende måte (Westerlund et al. 2007).

Danske LOKKs erfaringer med interkulturelle meglinger er ganske lovende. Mishandlede og forfulgte kvinner kan ikke garanteres livslang beskyttelse. Det er heller ikke ønskelig at de lever som flyktninger resten av livet. Formålet med meglingen er å forhandle frem en ordning som åpner for ny kontakt mellom kvinnen og familien, kombinert med betryggende og tilstrekkelig sikkerhet for kvinnen. Megleren forhandler på vegne av kvinnen og tar hensyn til kulturelle særtrekk som kjønns- og aldershierarkier. Politiet garanterer nødvendig sikkerhet (Nielsen 2007).

Norske Røde Kors har, i samarbeid med Oslo Tingrett, Trondheim Tingrett, Domstolsadministrasjonen og Rådgivningstjenesten for kriminalitetsofre (RKK), satt i gang et prosjekt for vitnestøtte. Vitnestøtten er en person som bistår vitner i retten med medmenneskelig støtte og praktisk informasjon. Ambisjonen er å innføre slike ordninger ved samtlige norske domstoler.

I Trondheim er det åpnet et kommunalt støttesenter for fornærmede i straffesaker. Der tilbys informasjon om saksgang, psykososial oppfølging og formidling av kontakt med andre instanser, samt individuelle samtaler etter behov. De fleste brukerne er kvinner som har vært utsatt for vold i nære relasjoner. Evalueringen viser at prosjektet imøtekommer et stort behov.

I Sverige har Brottsoffermyndigheten, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering og Integrationsverket gitt opplæring til vitnestøtter med minoritetsbakgrunn. Prosjektets målsetting har vært å forberede minoritetspersoner på møtet med domstolene og å informere ansatte i rettsvesenet om etnisk og kulturelt mangfold. Fra innvandrerforeningers side er det ytret ønske om informasjon om lovgivning, juridiske rettigheter og rettshjelp på de berørtes egne språk. Tilbudet om vitnestøtte har vært meget etterspurt blant minoritetskvinner. Det første møte med rettens seremonier og formalitet kan være vanskelig nok for alle vitner. For vitner med minoritetsbakgrunn, som er usikre i forhold til både majoritetssamfunnets og rettens kultur, er det særlig vanskelig.

7. Bolig og praktisk og psykososial oppfølging

Länsstyrelsen i Västre Gotlands Län har, i samarbeid med Gryning Vård AB, stått for et treårig boligprosjekt for unge kvinner som har vært utsatt for æresrelatert vold. Kvinnene er blitt tilbudt beskyttet bolig og sosial og praktisk støtte. De ansatte har arbeidet konkret med kvinnene, gitt råd til førstelinjetjenesten og samarbeidet med sosialtjenesten og andre relevante institusjoner.

Hjelp og oppfølging er blitt forsøkt tilpasset den enkeltes behov, for deretter å bli trappet ned over tid for å forberede overgangen til et selvstendig liv i det svenske samfunnet. Boligtilbudene har bestått av institusjonsplasser, spesialtilpassede familiehjem, tilrettelagte opphold ved folkehøyskoler og leiligheter som har vært sikret på forskjellige måter. Institusjonsplassene er først og fremst blitt benyttet i akuttfasen, parallelt med at kvinnenes situasjon og behov er blitt kartlagt. Deretter fulgte andre boligtilbud, kombinert med praktisk og psykososial oppfølging.

Nettverksarbeid og tilrettelegging av kvinnenes nye liv i nærmiljøet har vært en viktig del av oppfølgingen. Den opprinnelige målgruppen var kvinner under 20 år, men den ble etter hvert utvidet til å omfatte alle minoritetskvinner og barna deres, med tillegg av unge minoritetsmenn som var blitt utsatt for æresrelatert vold.

Kvinnene forteller at de ble hjulpet, de ansatte har opparbeidet verdifull kompetanse og den nasjonale rådgivingsfunksjonen har fungert. Men den psykososiale oppfølgingen kunne fungert bedre. Langtidsvirkningene av hjelpetilbud og oppfølging er det for tidlig å si noe sikkert om.

Bakgrunnen for Oslo Krisesenters «Brobyggerprosjekt», som ble prøvd ut i årene 1999–2002, var at mange minoritetskvinner vendte tilbake til overgrepene etter oppholdet ved senteret. Kvinnene ble derfor tilbudt ekstra hjelp etter det første oppholdet i form av skjermede boliger og særlige bokollektiv. Målet var å slippe å bli tvunget tilbake til voldelige ektefeller og samboere, i mangel av andre alternativer. Dertil fikk de en fast kontaktperson, som fungerte som fullmektiger i forhold til det offentlige.

De individuelle hjelpetiltakene ble evaluert hver tredje måned. For de av kvinnene som ønsket det var også språkundervisning, selvhjelpsgrupper, utflukter og dialog med familien en del av opplegget. Minoritetskvinner med barn har mestret overgangen bedre enn unge, barnløse kvinner som har et større behov for langsiktig psykososial oppfølging. Erfaringene med prosjektet har vært så positive at brobyggermodellen er blitt en fast og integrert del av krisesenterets arbeid.

Erfaringer fra andre nordiske land har også avdekket et stort behov for allsidig og langsiktig oppfølging etter den første perioden ved krisesentrene. Det kan for eksempel være en «samfunnsmedlemskole» og diverse etteropplæring med sikte på selvstendig navigering i et fritt samfunn.

Hjelpetrengende med minoritetsbakgrunn må som regel forholde seg til flere offentlige instanser enn det etnisk nordiske kvinner må. De møter flere problemer og barrierer, deriblant språklige. Tolketjenesten fra det offentlige har ikke vært betryggende. I Norge har det skjedd at familiemedlemmer, i stedet for profesjonelle, er blitt brukt som tolker. Minoritetskvinner har kviet seg for å forklare seg via tolker som har stått dem personlig, etnisk eller kulturelt nær, fordi innvandrer miljøene er så små og gjennomsiktede.

Det danske Boligfondenes krisecenters prosjekt for psykososial oppfølging av kvinner før de forlater krisesentrene har hatt som formål å styrke kvinnenes selvtilit, for derved å forhindre at de lar seg presse tilbake til overgrepene. Kvinnene er blitt tilbudt regelmessige samtaler over en tremåneders periode, og er blitt hjulpet på diverse praktiske måter i denne kritiske fasen.

I Oslo har Alternativ til vold (ATV) hatt et treårig behandlingsprosjekt med fokus på behandling og kompetanseutvikling for både voldsofre og overgripere. Flertallet av familiene har minoritetsbakgrunn. Terapien er kollektivbasert og indirekte, i motsetning til «vestlig» terapi av den individfokuserte typen. Frafallet har vært lite og en nærmere evaluering av prosjektet er viktig.

8. Brudd eller megling?

Individorienterte tilbud og behandling av typen empowerment tar sikte på å styrke den enkelte kvinne slik at hun kan frigjøre seg fra voldelige og undertrykkende relasjoner. Utfallet av en slik behandlings- og frigjøringsprosess blir ofte at kvinnene velger et definitivt brudd med ektefelle/samboer og familie. Empowerment-metoden har vært sentral i det nordiske hjelpearbeidet, med noen nyanser. Danmark har som nevnt spisskompetanse på interkulturell megling i innvandremiljøer. En familieorientert tilnærmingssmåte forsøker å få til en forsoning fremfor brudd og livslang atskillelse.

Oslo krisesenter har høstet interessante erfaringer med ulike typer meglere; både etnisk norske og meglere med minoritetsbakgrunn. De norske har opparbeidet seg tillit fordi de respekterer taushetsplikten. Minoritetsmeglere har hatt et fortrinn ved at de kjenner de etniske kodene.

En av de få evalueringene som foreligger viser at begge modeller kan virke, men at de har sine klare begrensninger også (Jensen et al. 2006). Det er ofte ikke enten/eller i slike saker. Livet etter langvarig mishandling og traumatisk familieoppgjør kan bli meget vanskelig, uansett brudd eller gjenforening. Det finnes sjelden noen utvei uten triste eller ubehagelige følger. For en del minoritetskvinner har tidligere ektemenn, samboere og kjærester, fedre, brødre og øvrig familie vært så truende og hevngjerrige at spørsmålet om gjenforening ikke engang har vært av teoretisk interesse. Atskillelsen har vært vond, men uunngåelig.

Brudd med familien har også hatt en pris, i form av sikkerhetstiltak som har begrenset kvinnenens bevegelsesfrihet, og ført til mye ensomhet og savn. Flere kvinner har angret på bruddet i ettertid. Det er forståelig, til tross for mishandling og forfølgelse.

Langsiktig oppfølging i form av trygge boliger, arbeid, etterutdanning, språkopplæring, sosial læring, nettverksbygging og solidaritetsarbeid er en av de største utfordringene i det videre arbeidet for mishandlede minoritetskvinner, enten de har levd med etniske nordiske eller menn av samme etniske bakgrunn som dem selv.

9. Familiegjenforening og oppholdstillatelse

De fleste innvandrere som kommer til de nordiske land som ledd i familiegjenforening er kvinner. Midlertidig oppholdstillatelse er avhengig av ektefelle og ekteskap. Selvstendig oppholdstillatelse kan opparbeides over tid for innvand-

rerkvinner som har vært gift i et visst antall år; nærmere bestemt syv år i Danmark, fire år i Finland, tre år i Norge og to år på Island.

En del av de «gjenforente» kvinnene er blitt utsatt for vold og mishandling og har derfor kommet opp i et meget vanskelig dilemma: Enten skille seg før de har bodd «lenge nok» i landet, med fare for å miste oppholdstillatelsen, eller fortsatt samliv med en voldelig og brutal ektefelle for å unngå å bli utvist.

Danmark, Norge og Sverige har innført særbestemmelser som gjør det mulig for kvinner å søke oppholdstillatelse i slike situasjoner, uten nødvendig bosted; de såkalte mishandlingsbestemmelsene. Finland og Island har ikke de samme bestemmelsene, men en åpning for innvilgelse av selvstendig oppholdstillatelse med grunnlag i andre bestemmelser.

Det har vært vanskelig å oppnå selvstendig oppholdstillatelse i de nordiske land med grunnlag i disse bestemmelsene. Myndighetene setter strenge krav til dokumentasjon og tilknytning. Avhengigheten av undertrykkende menn, sosial isolasjon, svake språkkunnskaper og mangel på nettverk har gjort det meget vanskelig for minoritetskvinner å skaffe til veie tilstrekkelig dokumentasjon.

10. Nettverksbygging og dialog

De senere års erfaring har ført til en økende nordisk forståelse for betydningen av dialog med minoritetsbefolkningene i de respektive land. Flere krisesentre har lagt spesielt stor vekt på en slik tilnærmingssåte.

Organisasjoner med basis i innvandremiljøer har også vært pådrivere for dialog og holdningsendringer, som for eksempel *Primærmedisinsk Verksted* (PMT) i Oslo. Her gis det tilbud fra lege, psykolog, sosiolog, jurist og såkalte «naturlige hjelpere.» Sistnevnte er sosialt ressurssterke lekfolk med innvandrerbakgrunn, som samarbeider med profesjonelle hjelpere og megler i generasjonskonflikter. «Verkstedet» fokuserer på ekteskapstradisjoner, tvangsekteskap og omskjæring, selv om medarbeiderne er forsiktige med å bruke slike begreper. Aktiv deltakelse fra målgruppen, og dialog med relevante nærmiljøer, er en del av ambisjonen.

Center for Voldtægtsofre i København har gjennomført et pilotprosjekt om seksuelle overgrep i minoritetsmiljøer for å formidle relevant, forebyggende informasjon til aktuelle miljøer. Initiativtakerne hadde en mistanke om store mørketall fordi muslimske kvinner var enda mer engstelige enn etniske danske kvinner for å si i fra om overgrep. Prosjektgruppen kartla hva minoritetsungdom mente og tenkte om seksuelle overgrep i sine miljøer, og om de kjente til aktuelle rettigheter og tilbud. Neste tiltak var å utarbeide et undervisningsprogram for skoleelever om seksuelle overgrep som tok for seg holdninger, kjønnsroller og informerte om rettigheter, lovverk og hjelpetilbud. Denne delen av prosjektet er foreslått utvidet til foreldregenerasjonen.

Prosjektets internettside (w.w.w.loftsloret.dk), som finnes på flere språk, er et forum for debatt om kjønnsroller og seksuelle overgrep, og et tilbud til minoritetskvinner som trenger informasjon om aktuelle tilbud. Seksuelle overgrep

er svært tabubelagt i de minoritetsmiljøene som prosjektet henvendte seg til. I flere tilfelle er *ofret* blitt anklaget for å være den egentlige «skyldige.»

11. Teater som anskueliggjøring

Den pedagogiske metoden *entertainment education* er en kombinasjon av læring og «underholdning», med utgangspunkt i engasjerende og relevante fortellinger. Private og tabubelagte problemstillinger settes i fokus, og gjøres til gjestand for debatt og dialog. Sør-Afrika har hatt suksess med denne metoden i forbindelse med bevisstgjøring om HIV/AIDS og kvinnemishandling. I Norden er metoden benyttet på en indirekte måte under andre navn, i radioprogram, filmer og terapi, for å bidra til konstruktive holdninger til vanskelige problemstillinger.

I 2003 satte svenske *Fryshuset* opp teaterforestillingen *Elektras Sysstrar* i samarbeid med *Riksteatern* og *Uppsala stadsteater*. Forestillingen handlet om unge piker som levde i to atskilte verdener; i innvandrerfamilier med sterke bindinger til ære og tradisjon og i det svenske storsamfunnet. Sentrale spørsmål som jomfrudom, tvangsekteskap og brødres kontroll av sine søstre ble belyst på en levende måte. Forestillingene ble en suksess, og fikk en oppfølger i 2005 med *Elektras Bröder*, som tok opp innvandrer gutters situasjon. Tvangsekteskap og krav om at guttene skal være sine søstres voktere har ført til en rekke tragiske familiekonflikter.

De to forestillingene førte til en engasjert debatt og bidro til at ungdommer fant det lettere å søke hjelp og råd i forbindelse med disse vanskelige spørsmålene. En tredje forestilling – *Elektra Show* – satte søkelys på æresproblematikken, med utgangspunkt i innvandrerforeldrenes liv og deres forankring i tradisjon og ære. Forestillingen er blitt vist i store deler av Sverige. Den har dokumentert et stort behov for konkret og pedagogisk anskueliggjøring av problemstillinger som neppe vil bli mindre aktuelle i årene fremover.

12. Sammenfatning: Nordiske utfordringer

Hovedkonklusjonen i rapporten er at et variert og mangfoldig hjelpetilbud er nødvendig for å dekke hele målgruppens hjelpebehov over tid. Hjelpetilbudet bør speile kvinnes utviklingsprosess, og ikke bare ta for seg krisesituasjonen, slik det er en tendens til å gjøre i dag. Det bør derfor satses mer på forebygging og oppfølging. I tillegg bør det legges mer til rette for ulike metoder i krisehjelpen, både for å gi kvinnene flere alternativer i hjelpetilbudet og for å redusere oppfølgingsbehovet.

Tilbudet kan bli mer tilgjengelig for minoritetskvinner ved å fjerne unødvendige barrierer, ved å tilby mer tilrettelagt hjelp og ved å organisere hjelpearbeidet både som særtiltak og felles tiltak. Det bør også rettes større oppmerksomhet mot overgriperne og de pårørende enn hva det gjøres i dag. Enten man prioriterer spesialiserte eller generelle krisesentre, så viser de nor-

diske erfaringene at det er særdeles viktig å forbedre tolketjenestene. Hjelpeapparatet bør ha klarere retningslinjer for bruk av tolk, herunder kvalitetskrav.

Det er mange aktører på feltet, både offentlige og private, profesjonelle og frivillige. Derfor er koordinering av hjelpen viktig, for å nå best mulig ut med tiltakene og for å få mest mulig igjen for innsatsen slik at flest mulig kan hjelpes.

Krisesentrene gjør en viktig jobb for de utsatte kvinnene. Det synes å gjelde uansett organisasjonsform og ideologisk utgangspunkt. Men det bør satses mer på å informere innvandrerkvinnemiljøene om sentrenes eksistens, hvordan de jobber og hva de kan tilby.

Språk er en nøkkelfaktor for å greie seg på egen hånd i de nordiske landene. Det bør derfor satses mer på språkopplæring. Dette bør derfor være et tilbud til alle nygiftede unge kvinner og menn, som kommer til de nordiske land for å starte et nytt liv i samfunn som er ganske fremmede for dem, både kulturelt og språklig. Det offentlige bør ta i bruk et enklere språk som flest mulig kan forstå. Og hjelpeapparatet bør bli flinkere til å kvalitetssikre tolketjenestene.

Rekruttering av minoritetskvinner som medarbeidere, både frivillige og ansatte, ved krisesentrene. Det vil øke den generelle språkkompetansen, bidra til integrering og kunne lede til en bedre erfaringsutveksling mellom minoritetsgrupper og det offentlige.

Erfaringene med interkulturell megling og dialog er lovende. Men megling med sikte på en ny start i forhold til ektemenn, samboere og familie er ingen enkel løsning for minoritetskvinner som er blitt mishandlet og forfulgt. I tillegg er det svært krevende, og det kan være farlig, også for megleren. Det må derfor satses på bedret sikkerhet både for kvinne og megler. Dette kan for eksempel gjøres ved tettere politioppfølging, videomegling og lignende.

Mange flytter tilbake til overgriper etter opphold på krisesenter. Andelen er høyere enn for etnisk nordiske. Dette kan ha flere årsaker men det er åpenbart at det trengs flere boliger, og flere typer boliger. De som finnes er det ofte vanskelig å få tilgang til pga lange ventelister. Boligtilbudet må være variert og inkludere bl.a. boligkollektiver, leiligheter, «familie/fosterhjem», treningsboliger med mer. Kvinner som trenger det, bør tilbys botrening for lettere å takle en overgang til det å bo alene eller som alenemor.

Offentlige psykososiale behandlingstilbud, med både profesjonelle terapeuter og støttegrupper, spesialisert behandling og langvarig oppfølging for de traumatiserte, er nødvendig. Det er viktig med støttegrupper, men de hardest rammede bør ikke overlates til de frivillige alene. Alle som tilbyr krisehjelp, bør også tilby oppfølgingssamtaler i en viss periode etter at krisehjelpen er over.

Brudd med tabuer om tvangsekteskap, omskjæring, jomfrudom og seksuelle overgrep er aktuelt på flere måter, blant annet som samarbeidsprosjekt mellom voldtektsmottak, krisesentre og minoritetskvinner organisasjoner. Blant annet erfaringene fra voldtektsmottaket i København peker i denne retning.

Bedre informasjonsformidling er en utfordring som klart peker seg ut etter gjennomgangen av nordiske erfaringer. Et «Ny i landet-senter», en slags medborgerskole, med informasjon og tilbud om individuell veiledning om samfunnskunnskap, juridiske rettigheter og hjelpetilbud for nylig innflyttede innvandrerkvinner, kan være en vei. Senteret bør tilby informasjon på forskjellig

språk gjennom brosjyrer, internett og støttepersoner (etter modell av vitnestøtter). Når familieinnvandrere kommer til landet og ved fornyelse av oppholdstillatelsen, bør senteret tilby kvinnene en obligatorisk og tilrettelagt informasjonssamtale.

Generelle pedagogiske opplegg i regi av ulike typer medier, som nordiske internettsider og fjernsynsprogram av typen «entertainment education», er særlig relevant for den yngre generasjon som behersker nordiske språk og er fortrolige med moderne kommunikasjon og medier.

Fellesnordisk internettside og chattested med informasjon om vold, rettigheter, lover og hjelpetilbud. Chatting over landegrensene vil øke anonymiteten og minske risikoen for å treffe på kjente. Chattestedet kan være et forum for voldsutsatte som ønsker å snakke om egne erfaringer, og for unge som vil diskutere og debattere holdninger, tabuer og lignende. Internettsiden bør være på flere språk.

En større og tverrfaglig, nordisk undersøkelse om vold og kvinneundertrykking i etniske nordiske miljøer og minoritetsmiljøer vil kunne belyse en rekke problemstillinger som ikke lar seg besvare med det begrensede opplegget for dette delprosjektet. Omfanget av og type vold i nære relasjoner vil være et av flere viktige temaer for en slik undersøkelse. Det vil kunne bidra til å nyansere den uavklarte diskusjonen om vold i minoritetsmiljøer versus de etnisk nordiske.

Kvinner behov for hjelp, og hvordan tilbudene har hjulpet eller feilet i forhold til de ulike målgrupper, er annen problemstilling som fortjener en komparativ nordisk undersøkelse som kombinerer kvantitative og kvalitative metoder. En slik undersøkelse vil både kunne gi ny innsikt i vold mot kvinner, på tvers av etniske skiller, om hvordan hjelpetiltakene har fungert, og gi oss ny innsikt i de nordiske samfunn og hvordan de har forandret seg over tid.

Del 3 – Litteraturliste:

- Bak, Maren. 2007. "Utvärdering av Grynings skyddade boende för personer som risikerar att utsättas för hedersrelaterat våld." Länsstyrelsen Västra Götalands län, enheten för Integration och jämställdhet, Göteborg.
- Bakketeig, Elisiv. 2006. «Mobil voldsalarm – en friere hverdag?» Politihøgskolen, Oslo.
- Barne- og likestillingsdepartementet. Oslo 2007. «Handlingsplan mot tvangsekteskap 2008–20011.»
- Berg, Berit. 2007. «Støttespiller og samtalepartner. Evaluering av støttesenter for fornærmede i straffesaker.» NTNU Samfunnsforskning AS, Trondheim.
- Berntsen, Kristin 2007 «Oslo Kriesenter» presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo
- Bredal, Anja. 2007. «Den «spesielle» volden. Vold mot minoritetsjenter på sidelinjen.» «*Bjørnen sover, om vold i familien*», K. Storberget m.fl.(red.). Oslo 2007. Aschehoug & Co.
- Bredal, Anja and Lill Salole Skjerven. 2007. «Tvangsekteskapsaker i hjelpeapparatet. Omfang og utfordringer.» Senter for kvinne- og kjønnsforskning, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Christie, Nils. 1986. "The Ideal Victim." S. 17–30 i *From crime policy to victim policy: reorienting the justice system*, E. A. Fattah (red.). London: Macmillan.
- Daugstad, Gunnlaug. 2006. «Familieinnvandring og ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge. Genseløs kjærlighet?» *SSB Magasinet*.
- Eggebo, Helga. 2007. «Offeromgrepet – til last eller gagn? Undersøking av offeromgrepet med utgangspunkt i institusjoenll etnografi.» Master Thesis, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitet i Oslo, Oslo.
- Engh, Christine 2007 «Ønsker kone etter gamle kjønnsroller» I Aftenposten Aften 21/06/07
- Eriksson, Maria. 2006. «Avvikande eller osynlig – rasifierande praktiker i familjerättssekreterares hantering av faders våld.» i *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, P. d. l. Reyes (red.). SOU 2006:37 Stockholm: Fritzes.
- Eriksson, Maria 2007 "Olika världar av politik och praktik? Välfärds- och rättssystemens motsägelsefullhet" presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo
- Fangen, Katrine. 2002. «Tvangsekteskap. En evaluering av mottiltakene.» Fafo, Oslo.
- Fladby, Birgit. 2004. «Et sinnssykt stort kjempeskille i livet.» Oslo kommune, Legevakten, Sosial Vaktjeneste, Oslo.
- Guðmundsdóttir, Sigþrúður 2007 «Vold mot innvandrerkvinner på Island» presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo.
- Gundersen, Haslund, Hustad, and Stene. 2000. «Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn.» Statistisk sentralbyrå (SSB), Oslo.
- Hadders, Sofia. 2001. «Vittnesstöd för personer med utländsk bakgrund » *Nyhetsbrev Brottsofferfonden* Årgång 1, nr. 2.
- Henriksen, Kristin. 2006. «Innvandrerkvinnene i Norge. Hvem er de og hvordan går det med dem?» *SSB Magasinet, Statistisk sentralbyrå, Oslo*.
- Hydén, Margareta. 1997. "Kvinnomisshandel. Akutella frågor i Sverige." S. 13–22 i *Våld mot kvinnor*, M. Olsson and G. Wiklund (red.). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Jareg, Kirsti. 2007. «Psykisk helse i et flerkulturelt samfunn.» Rådet for psykisk helse, Oslo.
- Jensen, Tina, Garbi Schmidt, Karin N. Jareno, and Maria Roselius. 2006. «Indsatser mod æresrelateret vold. En undersøgelse af indsatsen i seks europæiske lande.» Socialforskningsinstituttet, København.
- Jensen, Vibeke Lybecker. 2007. «Årsstatistik 2006. Kvinder på krisecenter.» Landsorganisation af kvindekrisecentre (LOKK), København.
- Justis- og politidepartementet. Oslo 2007. «Vendepunkt. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner.»
- Kleven, Laila and Sandra Lien. 2007. «Rapportering fra krisesentrene 2006.» Statistisk sentralbyrå, Oslo.

- Kronborg, Pia. 2005. «Man kan ikke blive stærk så hurtigt – erfaringer fra efterværn for børn og deres mødre på krisecenter.» Boligfondens Krisecenter, Hellerup.
- Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo. 2007. «Kriminalitet blant innvandrere.»
- Kvinderådet. 2005. «Det Nationale Voldsobservatorium – et samarbejde om bekæmpelse af mænds vold mod kvinder.» Kvinde- rådet.
- Madsen, Diana Højlund, Astrid Schlytter, Annika Jemteborn, and Rachel Eapen Paul. 2005. «Fanget mellem lov og liv: rapport om voldsramte minoritetskvinner i Norden.» Center for Ligestillingsforskning ved Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Madsen, Karin Sten. 2005. «Hvor ku' du gøre det? Konfliktmægling ved seksuelle overgreb.» Center for voldtægts ofre, Rigshospitalet, København.
- Madsen, Karin Sten and Kristina Marie Uddin. 2004. «Løft sløret for seksuelle overgreb.» Center for Voldtægts ofre, København.
- Mau, Anne 2007 «Rapport fra Danmark – LOKK» presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo
- Mikkonen, Anna. 2003. «A Resource Book for Working Against Honour Related Violence.» Kvinnoforum, Uudenmaan piiri, Transact, Stockholm.
- Nielsen, Farwha 2007 «Introduktion til LOKK: prosjekter vedrørende etniske minoriteter» presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo
- Nielsen, Steen Baagøe and Thomas Gitz-Johansen. 2006. „Mænd i migrationsægteskaber – fortællinger om hverdag og vold i danske mænds samliv med udenlandske kvinder.“ Roskilde Universitetscenter, institut for Uddannelsesforskning, Roskilde.
- Nilsen, Sigrun and Lisa Ormset Prøis. 2002. «Fra krisesenter til eget lokalmiljø.» Oslo Krisesenter, Oslo.
- Nordisk ministerråd. København 2008. Fagseminar om arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold i de nordiske landene. TemaNord 2008:525.
- NOU2003:31 Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner. Kvinnevoldsutvalget. Justis- og politidepartementet
- Nunez, Bernardita 2007 «Terrafem, från projekt till organisation» presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo
- Papendorf, Knut and Marius Furulund. 2003. «På flukt fra tvangsekteskap – hvordan har det gått med de unge?» Selvhjelp for innvandrere og flyktninger, Oslo.
- Paul, Rachel Eapen. 1998. *Shelters for battered women and the needs of immigrant women*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Paul, Rachel Eapen. 2006. "Women seeking help at the rehabilitation centre for ethnic minority women in Denmark. A study based on interviews with 12 young women." (Upublisert rapport).
- Paul, Rachel Eapen 2007 «Utfordringer i hjelpearbeidet» presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo
- Rao, Nagesh 2007 "Did you watch the show yesterday?: The role of entertainment-education in creating social change" presentert på *Fagkonferanse for beslutningstagere innen forebygging, helseforvaltning og integreringsarbeid* Alternativ til vold (ATV), Oslo
- Said, Ahlam and Najla Ahmed 2007 «Systersjousen Somaya» presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo
- Salimi, Fakhra. 2003. «Jeg vil bare ditt vel, min kjæreste datter.» *Temahefte om Tvangsekteskap fra MiRA - Senteret 2*.
- Skytte, Marianne. Danmark 2007. „Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid.“
- Smaadahl, Tove, Helene Hernes, and Liv Langberg. 2002. «Drømmen om det gode liv. En rapport om utenlandske kvinner, gift med norske menn, som måtte søke tilflukt på krisesentrene i 2001.» Krisesentersekretariatet, Oslo.
- Sterner, Reyes, Lindberg, Lindsten, and Johansson. 2004. «Nationell rapport om skyddat boende mm.» Länsstyrelsen i Stockholms Län, Stockholm.
- Storhaug, Hege. Oslo. 2006. «Størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser.»
- Tuominen, Jenni 2007 «MONIKA – Multicultural Women's Association in Finland. Support for immigrant women and children experiencing violence» presentert på *Nordisk arbeidsseminar om innvandrerkvinner utsatt for vold* Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), Oslo

Walle, Thomas 2003 «Utfordringer ved å studere menn med innvandrerbakgrunn» presentert på Nordisk ministerråds konferanse: Integration och jämställdhet i Norden. Workshop 2: «Män i ett främmande land» Malmø

Weele, Judith van der 2007 «Familievold i minoritetsfamilier – hva kan vi gjøre?» presentert på Fagkonferanse for beslutningstagere innen forebygging, helseforvaltning og integreringsarbeid Alternativ til Vold, Oslo

Westlund, Olle, Emma Lindahl, and Stina Holmberg. 2007. "Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter." Det Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Stockholm.